

СЛОВО

Српски културно информативни центар Спона у Републици Северној Македонији

ЗАПИСИ ИЗ
МАКЕДОНИЈЕ

МИЛУТИН СТАНЧИЋ

АКТУЕЛНО

Игуман Фотије:
„Сила Божија се у
немоћи показује“

ИЗ НАШЕ ПРОШЛОСТИ

Момир Коруновић -
архитекта наше традиције

ЗАБОРАВЉЕНА ЗЕМЉА

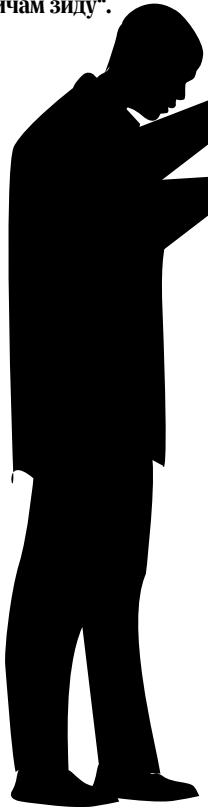

Иван Бећковић

Постоји она прича о човеку који се сваког дана моли Богу на Зиду плача у Светом граду. Моли се да стану ратови, да се људи међусобно чују, поштују.

И, када су га питали: Какав је одговор на све те молитве, рекао је: „Никакав! - Као да причам зиду“.

Као да причам зиду

После Михољског, дошло нам је Митровско лето. То је онај период, ни тамо – ни вамо. Исто као и наше бесциљно тапкање у месту. Или, корак напред – назад два. Причу о магарцу и шаргарепи знате.

Боже, верује ли ико још у „боље сутра“? Обичну фразу, можда оксиморон?! Јер „боље“ и „сутра“ као да не станују више у истој реченици... Као „љубав“ у песми „Рибље чорбе“.

Београдски састав „Артан Лили“, назван по једном графиту виђеном близу железничке станице у Куманову, у песми „Јутро“, пре неколико година, лепо је описао тада надолazeћу ситуацију:

...Спомињу се ратови, исток, НАТО пактови
Какво јутро, такав и дан
Европа је у пламену, ја на твоје рамену
Покушавам да ухватим сан...

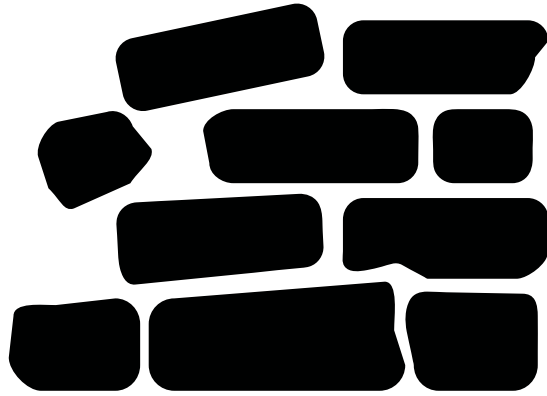
Док један рат дише Европи за врат, други је већ почео, код источних врата. То, за обичног смртника, значи нову неизвесност. Поскупеће енергенти, храна... Ново затезање каиша. Као омче око врата. И оно класично: Само да буде мир. А „велики“ нам и даље нуде заблуде, плаше нас разним чудима.

Постоји она прича о човеку који се сваког дана моли Богу на Зиду плача у Светом граду. Моли се да стану ратови, да се људи међусобно чују, поштују, да ова наша планете не буде мина у раскрвављеном небу, како је певао Бранко Милковић.

И, када су га питали: Какав је одговор на све те молитве, рекао је: „Никакав! - Као да причам зиду“.

Бог је све лепо поставио и уредио, али, нешто ћемо, ипак, морати и сами.

У новембарском „Слову“, које доживљава своју графичку ренесансу (то знате ако сте видели и прошли број), молимо се да се игуман Фотије врати у своју лавру на Космету, да се тамошњи из „привремених институција“ дозову памети, да престане терор Албина Куртија над српским живљем у јужној српској покрајини, да болнице добију лекове, да народ има намирнице, да престану да се прекопавају гробља, да се мир врати у малену Бањску...

И док споменик на Зебрњаку одолева годинама и минама, после 111 година поклањамо се сенима и костима оних који су за слободу дали оно најскупље што су имали – свој живот.

Најмање што ми можемо да урадимо за њих, јесте да их оставимо да почивају у миру. О томе нам је, у интервјуу броја, саговорник био др Ненад Лајбеншпергер из Завода за заштиту споменика културе Републике Србије. Закључак је да о наслеђу треба да се старамо са посебном пажњом.

На значај Зебрњака некако се природно надовезује тема новембарског „Слова“. А то је књига „Записи из Македоније“ из пера Милутина Станчића, коју су очи читалаца први пут виделе на тек завршеном Сајму књига у Београду.

У броју који је пред вама читамо белешке о богатој активности Споне између два „Слова“ – интервју са писцем Ђорђем Матићем, који је у Скопљу промовисао роман „Ниоткуда с љубављу“, резимирамо утиске са промоције монографије „Ратници Гвозденог пука“, покушавамо да сачувамо слике и сцене са надахнутог наступа Небојше Курузовића, који је кабаресом „Нека остане међу нама“ одушевио присутне у Кинотеци.

Ново „Слово“ доноси разговор са Мајом Трајковић која је своју битку за живот срочила у аутобиографски роман „Пресек“, док смо са перспективном глумицом Иваном Павлаковић причали о изазовима њеног животног позива.

Ту је и ново „Словце“, затим запис са прославе 30 година КУД-а „Бранко Чајка“ из Тетова, па мало историје кроз причу о градитељу Момиру Корунувићу...

Свакако, мисија Споне са фондацијом „Срби за Србе“, која се наставља кроз нова добротинства.

На крају да употребимо речник топ-шопа - „То није све“. Нешто ћете, ипак, морати да откријете сами.

Јер, док је год Срба у Македонији, макар њихов званични број неки сматрали статистичком грешком, ја знам да имамо коме да се обратимо.

И нећу ни да помислим да говорим зиду.

Живели!
Читамо се поново у децембру!

ИМПРЕСУМ:

СЛОВО издаје: Српски културно информативни центар СПОНА | Адреса: Кирила и Методија бр.30, 1000 Скопље.

Жиро рачуни: 200003362578033 Стопанска банка АД Скопје | Донаторски: 200003382648497 Стопанска банка АД Скопје
www.srbi.org.mk spona.srbi@gmail.com

Главни уредник: Милутин Станчић | Графички уредник и дизајн: Мишко Петковски | Лектура: Александра Младеновић
Редакција: Милош Стојковић, Иван Бећковић, Теодора Цветковић.

Штампа: „Промедиа“ ДОО, ул. Васил Ђоргов бр. 31 | Тираж: 1000 | Датум штампања: 06.11.2023

Фото са насловне стране: Црква „Св. Никола Болнички“ - Охрид, Јасмина С. Ђирић

Пројекат потпомогнут суфинансирањем Министарства спољних послова Србије - Управа за сарадњу с дијаспором и Србима у региону

Скопље је Бјелу и „Чуваре формуле“ испратило овацијама

Осмо издање фестивала Киненове МФФ поделило је приче бројних филмских аутора који су нам приказали визуелне есенције које ћемо још дуго препричавати. О наградама је одлучивао међународни жири који су чинили: Лех Мајевски, редитељ, сценариста, сниматељ из Пољске, Дебора Ван Дам, сценаристкиња и редитељка из Холандије и Дејан Дуковски, драматург из Македоније. У главној селекцији било је осам филмова који су конкурисали за награду за најбољу режију, најбољи сценарио и најбољи филм. „Чувари формуле“ у режији Драгана Бјелогрића, проглашен је за најбољи филм Киненове.

Овај филм је на 76. филмском фестивалу у Локарну ове године у августу добио награду PARDO VERDE RIKOLA, која се додељује у так-

мичарском програму који промовише теме и приче о очувању еколошке чисте средине и нуди нову ауторску интерпретацију. Чувени глумац, редитељ и сценариста, који је обележио значајан период у југословенској кинематографији, изненадио је публику својим присуством у биоскопској сали.

- Прво морам да кажем да сам дошао овде да вам покажем свој филм, а нисам ни знао да ћу добити награду. Сазнао сам пет минута пре почетка церемоније. Хвала, ово је за мене велико изненађење и велика част. Пре неколико дана ми је био рођендан и ушао сам у седму деценију, а ову награду сматрају као добар почетак седме деценије, рекао је Бјелогрић.

Посебно за овај филм, креативну музичку синергију ујединили су Ана Ђурић Констракта и словеначки кантаутор Роберт Пешут Мањифико, који су заједно потписали песму „Пут“. Ову песму публика је први пут чула на фестивалима у Локарну и Сарајеву, а сада и у Скопљу.

Промовисан Зборник о краљу Милутину

Тематски зборник са међународног научног скупа одржаног у Скопљу, октобра 2021. године: „Краљ Милутин и доба палеолога: историја, књижевност, културно наслеђе“, објављен је и представљен на Сајму књига у Београду.

Поводом 700 година од упокојења Светог српског краља Стефана Уроша II Милутина (1282 - 1321), Универзитет у Крагујевцу у оквиру пројекта EuroWeb COST Action 19131, Институт за литургику и црквену уметност Православног богословског факултета Универзитета у Београду, Институт за стратегијска истраживања Републике Србије и Српски културно-информативни центар СПОНА из Скопља организовали су овај интердисциплинарни научни скуп.

О књизи су говорили:

Протопрезвитер др Зоран Ранковић, декан Православног богословског факултета Универзитета у Београду.

Протопрезвитер ставрофор др Зоран Крстић, редовни професор, Универзитет у Београду, Православни богословски факултет / главни и одговорни уредник издавачке куће „Каленић“

Ћакон др Ивица Чаировић, ванредни професор, Универзитет у Београду, Православни богословски факултет, рецензент Зборника

др Јасмина Ђирић, доцент, Универзитет у Крагујевцу, Филолошко-уметнички факултет, уредник Зборника.

Промоција монографије „Ратници Гвозденог пука“

Уторак, 24. октобра 2023. године у просторијама Српског културно - информативног центра СПОНА у Скопљу одржана је промоција вредне монографије „Ратници Гвозденог пука“, аутора Дарка Жарића, музејског саветника и историчара Народног музеја Топлице из Прокупља.

На промоцији су говорили директор Народног музеја Топлице - Љиљана Красић, музејски саветник историчар и аутор Дарко Жарић, кустос историчар Маја Димић и Милош Стојковић у име Споне.

Рецензент овог вредног издања је проф. др Саша Марковић, а издавач Народни музеј Топлице из Прокупља. Објављивање монографије финансијски је помогло Министарство Културе Републике Србије.

„Сумрак богова“ Београдског драмског позоришта одушевио Скопље

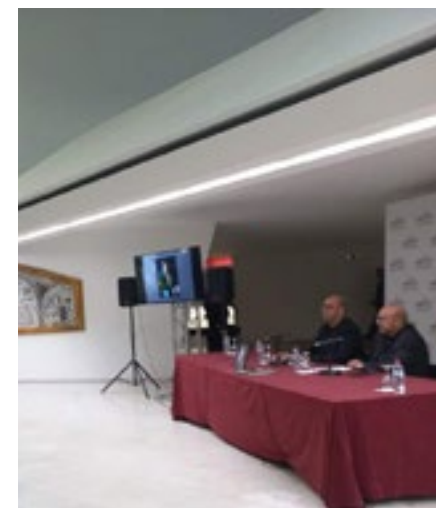
Људи се мењају на горе када постану опседнути жељом за моћи и ауторитетом. Глумци Београдског драмског позоришта (БДП) вешто су испричали ову причу у представи „Сумрак богова“ у пуном Драмском позоришту у Скопљу, почетком октобра. Представа је одиграна у оквиру фестивала РУТА, а међу главним глумцима су позната Бранка Катић и млада глумачка нада Исидора Симијоновић. Представа је 2019. режирао недавно преминули Јагош Марковић, па је ово извођење на неки начин био мали омаж њему... Аутор представе је Ивор Мартинић, а премијерно је изведена у октобру 2019. у Београдском драмском позоришту. Кроз специфичну драматуршку стилизацију чувеног филма Лучина Висконтија, Мартинић посматра хронолошки след моралног пропадања, политичког раста и богађења породице Фон Ашенбек, који почиње паљењем Рајхстага 1933. и завршава се у Ноћи дугих ножева. 1934. Радња почиње једновечерњом прославом пада старе Немачке и рађања нацизма. Наизглед срећна породица Фон Ашенбек се распада заједно са старом Немачком, уништавајући једни друге ради бољег профита и угледа у новој нацистичкој Немачкој. Заљубљена у свог партнера, бароница Софија (Бранка Катић) заборавља љубав према сину Мартину, кога игра Исидора Симијоновић. Још једна млада српска глумица Вања Ненадић, која игра и мушки лик, Гунтер, пропали виолиниста који због амбициозног оца не може да се посвети свом инструменту, добила је велики аплауз на крају представе. У овој кући се више не чује музика, у овој кући се више не чује живот“, поруке су које на крају каже Катић, која је годинама једна од најбољих и најуспешнијих глумица у региону.

Комеморација у част академског сликара и сценографа Живојина Трајановића

У Националној опери и балету у Скопљу 16. октобра одржана је комеморација у част академског сликара и сценографа Живојина Трајановића, доскорашњег Председника Српског националног савета у Македонији. Комеморацији су присуствовали чланови породице, његови најближи пријатељи, сарадници, колеге из НОБ-а, затим представници Амбасаде Републике Србије у Републици Северној Македонији. О животу и богатој уметничкој каријери говорили су

професори Бора Ристић и Чedomir Стојменовић, директор управног одбора Националне опере и балета Александар Трајковски и Марин Најдов. Два дана након комеморације, 18. октобра, такође у Националној опери и балету, где је Живојин Трајановић провео највећи део своје професионалне уметничке каријере, све до пензионисања, у његову част изведена је балетска представа „Есмералда“, једно од његових последњих сценографских дела.

Апсолутни тријумф представе „Дечак са кофером“ на фестивалу у Скопљу

У конкуренцији осам изузетно квалитетних позоришних представа, жири другог издања Међународног фестивала позоришта за децу „Игор Маџиров“ 2023, у саставу: председник комисије Тин Грабнар, редитељ из Словеније и чланови: позоришни стручњак Миливој Млађеновић из Србије и глумац Драган Довлев, проглашена је Гранд При награда за најбољу представу фестивала. Добитник је „Дечак са кофером“ у извођењу Малог позоришта „Душко Радовић“ из Београда, у режији Дамјана Кецојевића.

„Дечак са кофером“ у извођењу Малог позоришта „Душко Радовић“. Ове године, први пут, награду за најбољу представу додељивали су и чланови децјег жирија у саставу: Тара Поповска, Уна Сиљановска, Теофил Сачкарски, Неда Блажевска, Саша Димитријевска, Максим Ђорђевијски. Према њиховим речима, најбоља представа фестивала је „Дечак са кофером“ у режији Дамјана Кецојевића, у извођењу Малог позоришта „Душко Радовић“ из Београда. У организацији приказивања представе „Дечак са кофером“ учествовала је и СПОНА, која је омогућила да велики број деце која прате наставу на српском језику гледају извођење у Скопљу.

„Ова узбудљива драмска прича актуелног садржаја и сценског језика и експлозивне глумачке енергије, оставља снажан утисак на све генерације“, одлука је жирија за доделу Гран При награде. Награда за најбољу режију додељена је Дамјану Кецојевићу за истоимену представу. Награду за најбоља глумачка остварења добили су: Јелена Илић и Недим Незировић за исту представу, али, ту није крај. И награда за најбољу костимографију додељује се Маји Мирковић, костимографу представе

Разговор са др Ненадом Лајбеншпергером из Завода за заштиту споменика културе Републике Србије

О НАСЛЕЂУ СА ПОСЕБНОМ ПАЖЊОМ

У току је процес утврђивања шта се десило са меморијалима који су у међувремену нестали и колико њих заиста постоји данас, пошто је део главних ратишта у балканским ратовима и Првом светском рату био на просторима данашње Северне Македоније. Уз помоћ и сарадњу многих људи и из Србије и из Македоније, наша сазнања о српским ратним меморијалима у Македонији су данас много већа него што су била пре деценију и по и процес утврђивања и даље траје. И поред велике жеље да се то наслеђе обнови и уреди, недостатак финансијских средстава онемогућава да обнављања буду опсежнија. Разлог је и хроничан недостатак стручњака који би могли тиме да се баве, имајући у виду да је наслеђе у Македонији само један део угроженог наслеђа Републике Србије и српског народа.

❧ Који су споменици на територији Северне Македоније обновљени у претходном периоду?

➡ У протеклих десетак година, Републички завод је учествовао у две веће обнове српских меморијала у Македонији. Прва је обнова Спомен костурнице на Зебрњаку 2012. године, а друга - Спомен комплекс на Кајмакчалану 2016. године. Ове године смо обновили Спомен плоче на месту погибје Војводе Вука код села Груништа у општини Новаци, каже др Лајбеншпергер. Наше екипе су у том периоду више пута боравиле у Северној Македонији и спремљено је неколико пројеката за обнову, али до реализације није дошло из неколико разлога. Период пандемије је онемогућио спровођење нових конзерваторско-реставраторских радова на Спомен костурници на Зебрњаку. Тај пројекат, као и неколико других, сада се морају ревидирати, јер су цене у грађевинској индустрији више него пре пандемије.

Српско наслеђе у Македонији је веома значајно, а посебна пажња наше институције је усмерена на меморијале, с обзиром на то да је већина њих у Северној Македонији тренутно у лошем стању, наглашава наш саговорник у развоору за СЛОВО.

❧ Који ће објекти бити обновљени у наредном периоду?

➡ Републички завод у овом тренутку ради на завршетку корекција цена пројекта конзерваторско-реставраторских радова на Зебрњаку и припреми пројекта за обнову Спомен костурнице на Српском војничком гробљу у Битољу. Надамо се да би ти радови могли да се спроведу следеће године. Поред тога, активно се бавимо решавањем проблема који постоје на Кајмакчалану, како би се цео комплекс обновио у будућности. Бавимо се и проблематиком других ратних меморијала. Очекујемо да ћемо ускоро потписати Уговоре о сарадњи са неколико македонских установа у чијој надлежности је заштита културног наслеђа на територији Републике Северне Македоније. Та сарадња би требало да нам омогући ефикаснији рад на заштити наслеђа које треба обновити.

❧ На који начин Завод одлучује које споменике треба обновити?

➡ Параметри на основу којих се одређују приоритети за обнову су веома комплексни. Најважније је стање објекта и хитност његове обнове. Некада објекат у лошијем стању није угрожен колико објекат у бољем стању којем прети опасност од убрзаног пропадања или нестанка. Поред тога, ту су и власнички односи, могућност финансирања. Неопходно је сагледати све аспекте стања, угрожености и могућности обнове већег броја објеката и локалитета и онда донети одлуку шта се може урадити са расположивим ресурсима.

❧ Каква је сарадња између надлежних институција Србије и Северне Македоније? И каква је била у прошлости?

➡ Републички завод за заштиту споменика културе из Београда већ више деценија учествује у активностима на заштити српских ратних меморијала у Македонији. Сарадња између Србије и Македоније на том пољу је започета крајем 60-тих година двадесетог века. Нажалост, прекинута је распадом Југославије, да би била настављена у 21. веку.

Мислим да је у овом тренутку ситуација боља него раније. Односи између две земље су бољи, па тако и сарадња међу институцијама. У прошлости су колеге имале различите проблеме којих у последње време нема. Међутим, понекад је и тешко разлучити да ли је проблем системски – у државним односима, односима установа или је само проблем са особама са којима се разговара, преговара или сарађује. Пре свега, постоји проблематика око погледа на улогу српске војске у Првом балканском рату, где српска страна сматра то ослобођењем, а са македонске стране се чују гласови да је то била замена једне окупације другом. Не улазећи у ту проблематику сада, могу да кажем да, ипак, долази до схватања да тим војницима треба одати почаст и обезбедити одговарајућа места вечног починка, без обзира на различите погледе и каснију историју. У крајњој линији, ти војници су ослобађали (и ослободили) словенски живаљ на простору данашње Северне Македоније од Османске владавине.

❧ Да би дошло до одлуке о обнови српских споменика ван територије Србије, неопходна је сарадња и договор Министарства културе и Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања? Како то функционише?

➡ У оба министарства постоји интерес за обнову српских ратних меморијала у Северној Македонији и оба су те радове и финансирала у прошлости. За предвиђене радове на Спомен костурници на Зебрњаку, већ постоје средства која су оба министарства још раније определила. Мислим, лично, да би било добро да се сви мало више активирамо око Македоније, али сви имамо и друге радне задатке са којима се свакодневно боримо. У сваком случају, имајући у виду целокупно

српско меморијално наслеђе у иностранству, мислим да су активности највише усмерене управо ка Северној Македонији.

❧ Спомен костурница на брду Зебрњак је недавно угрожена због минирања која се у близини одвијају ради поновног активирања каменолома. Каква је била реакција Србије и како ће се решити овај проблем?

➡ У интересу је Републике Србије да остаци Спомен костурнице на Зебрњаку остану у нетакнутом стању. Након добијених информација о планираним минирањима, Републички завод се укључио у ту проблематику. Као орган Републике Србије, нисмо у могућности да забранимо неке активности на простору друге земље, али можемо да изразимо наше ставове. Ми смо, у контакту са Министарством за рад, запошљавање, борачка и социјална питања Републике Србије, Амбасадом Републике Србије у Скопљу и одговарајућим институцијама у Северној Македонији, изразили бојазан око угрожености Спомен костурнице због реактивације каменолома. Пошто смо испратили минирање које је обављено током октобра и добили резултате наших стручњака са Рударско-геолошког факултета, очекујемо и резултате мерења која су спровеле колеге из Македоније. Када будемо имали све релевантне податке пред собом, донећемо и одлуку који су даљи кораци у нашем поступању, односно предлози које би упутили колегама из Македоније, како би се дошло до најбољег решења. Наравно, о томе ћемо разговарати и са надлежним Министарством за рад, запошљавање, борачка и социјална питања Републике Србије, односно колегама из Сектора за борачко-инвалидску заштиту, каже у разговору за СПОНУ др Ненад Лајбеншпергер из Завода за заштиту споменика Републике Србије. ●

У сваком случају, имајући у виду целокупно српско меморијално наслеђе у иностранству, мислим да су активности највише усмерене управо ка Северној Македонији.

Параметри на основу којих се одређују приоритети за обнову су веома комплексни. Најважније је стање објекта и хитност његове обнове. Некада објекат у лошијем стању није угрожен колико објекат у бољем стању којем прети опасност од убрзаног пропадања или нестанка.

Милутин Станчић, записи о Македонији,
Службени гласник, Београд, 2023.

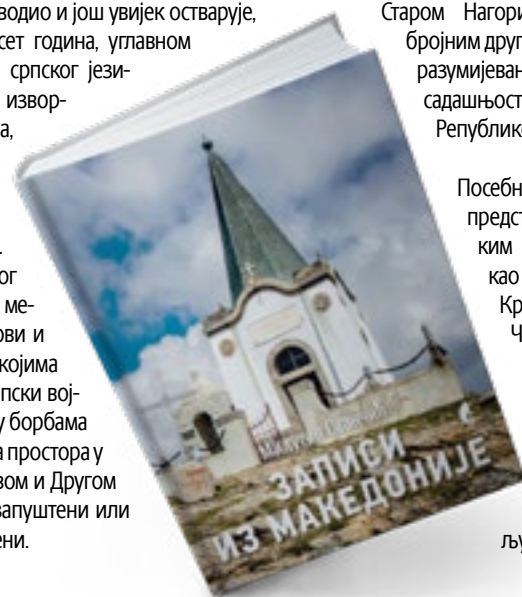
Пелагонија

ЗАПИСИ О ЗАБОРАВЉЕНОЈ ЗЕМЉИ

Под снажним утицајем разорне комунистичке идеологије у другој половини 20. вијека, као и свеколиких најружнијих облика квазимондијализма, аутошовинизма и себичног политичког партократизма које у нашем времену спроводе „деца комунизма“ и бројни недорасли политичари и интелектуални политиканти, српски народ је на волшебан начин заборавио многе своје историјске области и земље које су некада у значајном броју биле српски сународници. Један од трагичних примјера нашег савременог идентитетског немара и геополитичке неодговорности, представља судбина остатака српског народа и историјског наслеђа на простору данашње Републике Северне Македоније.

Књига која се налази пред нама, „Записи из Македоније“, аутора Милутина Станчића, једног од оснивача Српског културно-информативног центра „Спона“ у Скопљу, најбоља је потврда за нашу трагичну уводну констатацију. На први поглед, осмишљен као збирка надахнутих лирских записа о траговима заборављеног српског идентитета на простору Македоније, рукопис је заправо много више од тога. Можемо га читати и као путописну прозу са бројним описима путничких слика, занимљивих људи и живописних крајева из различитих области Македоније, од Пчиње и Повардарја, до Пелагоније, Прилепа, Битоља, Охрида, Струге, Дојрана, па све до Гостивара, Кичева, Тетова и Шар-планине на западном крају тог простора. Можемо га разумјети и као публицистички текст заснован на бројним историографским изворима и свједочењима, етнографским и географским студијама овога

поднебља. Као целину, у јединственој креативној синтези, овај рукопис можемо читати и као једну велику геополитичку студију која нам открива трагичну савремену судбину остатака српског народа и српског историјског, духовног и културног наслеђа на простору данашње Републике Северне Македоније. Онога драгоцјеног дијела српског народа који је под страшним дјеловањем комунистичке идеологије у другој половини 20. вијека остао на македонском простору без своје Српске православне цркве и универзалног људског права да се моли у бројним храмовима саграђеним у дугом историјском раздобљу, од светосавског средњег вијека па све до почетка Другог свјетског рата. Дијела српског народа који је у том бестијалном идентитетском инжењерингу, који се практично спроводио и још увијек остварује, читавих осамдесет година, углавном остао без свога српског језика, без својих изворних презимена, без права на своја гробна мјеста и своје свештенство. Дијела српског народа чији су меморијални трагови и меморијали на којима су сахрањени српски војници, изгинули у борбама за слободу овога простора у балканским, Првом и Другом свјетском рату, запуштени или потпуно порушени.

Управо зато и можемо констатовати да није нимало случајно што се као уводни текст Станчићеве књиге појављује расправа о легендарном и симболичком значењу „Бакарног гума“, које је у свијести тамошњег српског народа, поред пелагонијског географског локалитета, увијек указивало на много више од тога, на онај драгоцјени „јужни међаш српске земље“. Одмах иза тог поглавља нижу се бројни надахнути и доживљени записи о „Богомили“, смјештеној у области Азота на планини Бабуна, о манастиру Зрзе код села Долгаец, наомак Прилепа, о планини Солунска глава, о Гостивару као највећем граду горњег Полога, о херојском Зебрњак и Кајмакчалану, о мистичном Охриду и лијепој Дојрану, кањону Матка, у долини ријеке Треске, Скопској Црној Гори и насељу Кучевиште, Старом Нагоричану, Шар-планини и бројним другим важним областима за разумијевање српске прошлости и садашњости на простору данашње Републике Северне Македоније.

Посебну димензију ове књиге представљају записи о српским војним меморијалима, као што су Доња Цера, Штип, Крива Паланка, Кучково, Челопек, Романовце, Прилеп, Зебрњак, Кајмакчалан, Удово и сл. Неки од тих меморијала су колико-толико очувани, неки су вољом добрих и савјесних људи и ентузијаста об-

новљени, други су остали потпуно разорени и уништени, још од времена бугарске окупације ових простора у два свјетска рата, а затим никад нису обновљени. Заједничко им је то што су сви скрајнути и што их је српска држава углавном препустила немару, или их се сјети само повремено приликом обиљежавања појединих јубилеја и годишњица, а македонска држава их види као непожељне трагове дијела сопствене прошлости, тако да на сваки начин жели да их заборави. Наводимо неке најкарактеристичније примјере. Спомен школу са костурницом у селу Доња Цера, на путу Кочан-Македонска Каменица-Истибања-брана Калиманци, у којој су сахрањени војници и мјештани погинули у Другом балканском рату 1913. године. Спомен костурницу српских војника у крипти цркве Светих Ђирила и Методија у Прилепу, гдје су сахрањени земни остаци више од 1800 српских војника погинулих у ратовима од 1912. до 1918. године. Приликом посјете овог локалитета у фебруару 2020. године, мјесни и очигледно бугарашки настрани свештених није дозволио српској делегацији, у којој је био и Милутин Станчић, да уђу и виде ову крипту.

Потресно је и свједочење о судбини споменика подигнутог као знак сјећања на невино страдање српских младих регута из Првог свјетског рата у селу Рамне, недалеко од Биљаниних извора на Охридском језеру. На том мјесту бугарски окупатори су у позну јесен 1915. године убили 400 младића који су се повлачили према Албанији и Грчкој. На мјесту тог незапамћеног стратишта гдје су на бестијалан начин погубљени голобради младићи, тадашњи охридски владика Николај Велимировић подигао је споменик 1925. године. Пројектовао га је Момир Корунвић у облику великог четвороугаоног обелиска, од бијелог мермера са Плетвара. Обелиск је био тако постављен да је био уочљив још из даљине, а истицао се својом висином и складним обликом. При врху споменика у овалном удубљењу био је утиснут рељеф двоглавог орла, на коме су биле само двије ријечи „Четиристотине –

1915“, а на десној страни „Изгинулим 1915. у селу Рамне“. Бугарски завојевачи су га срушили 1941. године у вријеме поновне окупације овога простора у Другом свјетском рату и до данас више никада није обновљен.

Са много туге Станчић описује запуштену костурницу код поречког манастира Пресвете Богородице, чувене средњовјековне задужбине краља Милутина, гдје су сахрањени убијени Срби из овога краја, пострадали на Бадњи дан 1916, од злочиначке руке бугарског окупатора и сл. Описује нам и спомен-костурницу у Удову, гдје је водио надахнути разговор са посвећеним кустосом Зораном Стаменковићем.

Упечатљиви су и Станчићев записи о бројним српским средњовјековним црквеним храмовима на простору Македоније, који су настали као задужбине српских владара: Богородица Перивлепта у Охриду, позната и као црква Светог Климента, Свети Ђорђе у Старом Нагоричину, храм Светог Спаса у Скопљу, манастир Светог Преображења у околини Прилепа и сл. Приказано је и како су прикривани српски трагови преименовањем појединих цркава. Наводимо примјер цркве Светог Саве у Гостивару која је грађена од 1924. до 1929. године, а потом је припала Македонској православној цркви и преименована у цркву Пресвете Богородице.

Када прави записе о овој светињи, Станчић се ослања на записе Григорија Божовића, у којима су изграђени упечатљиви портрети дебарског и галичког живописца Данила Несторовића, који је са госпођом Олгом Бенсон живописао гостиварски храм. Издвајамо опис манастира Светог Преображења у селу Зрзе код Прилепа. Подигнут је средином 14. вијека, за вријеме владавине цара Душана, „трудом и подвигом“ монаха Германа, а сачињавају га, под истим кровом – црква Светог Преображења, црква Светог Петра и Павла, капела Светог Ђорђа и Светог Николе. Испод манастирског комплекса налазе се монашке ћелије, које свједоче да се некада овдје водио богат духовни живот. Подсјећамо да је у то вријеме православна митрополија била у Прилепу, са митрополитом Јованом на челу, а он и његов брат Макарије били су чувени зографи, који су управо и осликали унутрашњост овога манастира.

Посебно прецизно свједочење и надахнут запис, Милутин Станчић је оставио о једном од драгуља Охрида – цркви Свете Богородице Перивлептос – Перивлепте, (она која види, гледа), која је позната и као црква Светог Климента. Ктитор Прогон Згур, зет византијског цара Андроника II, подигао је ово здање 1295. и посветио је Богородици Перивлепти. После преноса моштију Светог Климента у ову цркву, народ јој је спонтано дао назив црква Светог Климента Охридског Чудотворца. Током 1378. црква је дограђена. За једно од највећих звона на Балкану, 1923. године, захваљујући пријатељству и савјетима тадашњег владике охридског и жичког Николаја Велимировића, заслужан је гласовити српски научник Михајло Пупин. Приликом његовог другог боравка у домовини, тада Краљевине Југославији, 1921. године, наручио је у Љубљани велико црквено звоно тешко 2.300 килограма и даривао га Богородици Перивлепти у Охриду. На основу увида и тадашњу штампу, Станчић нас извјештава да је запис о том дару објављен 8. августа 1923. године у листу *Јужна звезда* у Битољу. Наведено је да је за израду звона Пупин платио 129.000 тадашњих динара. На звону је на српском језику изливен напис који и данас стоји: „Михајло Пупин, професор Колумбијског универзитета у Америци. Божански звуци разнесите славу палих јунака и потомству причајте о њиховим великим делима. За пале

Црква „Св. Спас“ - Кучевиште

» хероје на Кајмакчалану, 1921. године.“ Сачувана сведочења и записи документују да је темељ звоника охридске цркве освјештан 10. јуна 1923. године, те да се то грандиозно звоно први пут са ње огласило 7. јула исте године. На петогоаоном звоник, са рељефном иконом Светог Климент-а, „како из књига поучава народ“, био је натпис „Св. Климент Охридски“, док у тексту, између осталог, стоји: „Даривао старославном Охриду Михаил И. Пупин. Лето 1923“. Месец дана после тога, 6. августа 1923, у листу *Лужна звезда* објављено је сљедеће сведочење: „У старославном историјском Охриду звони данас на бедему Светог Климента највеће звоно на Балканском полуострву, чији ће звуци вековима подсећати будуће генерације“.

Знаменито “Пупиново звоно” и данас простира звуке хришћанске љубави са цркве Свете Богородице Перивлепте у Охриду, али његов ктитор, знаменити српски научник Михајло Пупин, свакако није могао тада ни наслутити да ће тај храм припасти некој другој цркви, као и да међу тим “будућим генерацијама” у Охриду више углавном неће бити његових сународника или ће бити сведени на минималан број.

Станчић описује и живописну македонску природу, попут долине ријеке Пчиње, кањона Матка на ријеци Трески, обале Охридског и Дојранског језера, извора Вруток, гдје настаје ријека Вардар, планинског масива Солунска глава, виногорија у Валандовској котлини, гдје се и данас налазе српска села Удово, Јосифово, Балинци, Марвинци и слично, приказује импресивне масиве и врхове на Шар-планини, попут виса Љуботена, који представља данашњу присилну границу између Космета и Македоније, као и много тога што приказује македонски простор у његовој изворној љепоти и значењу.

Приликом приказивања појединих простора указао је и на знамените Србе који су одатле потекли. Тако се упознајемо са гласовитим Дримколом који је био завичај књижевника Анђелка Крстића. Познато је да је Дримкол кроз историју српском народу подарио бројне значајне личности у области образовања, културе, војне историографије и спорта. Станчић набраја сљедећа имена: Цинцар Марко Костић и Цинцар Јанко Поповић, односно, породице Цинцар-Марковић и Цинцар-Јанковић из Доње Белице, породица Крстић из Подгорца, а међу њима Серафим Крстић, Стојан Крстић, из села Лабуништа, Ђорђе Дримкол-ски, српски четнички војвода, као и поменути писац Анђелко Крстић. Из села Бороецца потиче Коста Шуменковић, српски добротвор и ратник, као и Матеја Шуменковић српски протојереј и народни првак. Из Лабуништа је

Станчић у записима оставља и бројна сведочења о својим савременицима, српским сународницима, који су упркос свему некако сачували своју националну самосвијест, а данас најчешће имају измијењена презимена која су различита од презимена њихових дједова и прадједова.

Крива Паланка

поријекло угледног професора Светомира Марковића, оца недавно преминулог великог аниматора, режисера и карикатуриста Дарка Марковића, познатијег под уметничким именом Дар-Мар. Приликом описа Куманова, Станчић нас упознаје са архивским документима 19. вијека о дјелатности угледног проте Димитрија Младеновића. Село Пореч у западној Македонији било је завичај гласовитог војводе Мицка Крстића. Кратово је било родно мјесто чувеног професора и географа Стевана Симића. Станчић описује планину Бабуну, село Мартолце и област Азот у велеском крају, гдје је био завичај гласовитог војводе и српског јунака Јована Стојковића Бабунског. Обиљежавање јубилеја стогодишњице отпочињања Великог рата, послужило је Станчићу да казујући о Скопљу проговори и о судбини чувеног “Ђачког батаљона” који је основан у овом граду 1914.

**Божански
звучи
разнесите славу
палих јунака и
потомству причајте
о њиховим великим
делима**

Станчић у записима оставља и бројна сведочења о својим савременицима, српским сународницима, који су упркос свему некако сачували своју националну самосвијест, а данас најчешће имају измијењена презимена која су различита од презимена њихових дједова и прадједова. Све су то људи који су носили на својим плећима са

поносом и бројним одрицањима тешко бреме наследија. Били су Станчићеви сапутници и помагачи на овим обиласцима негдашњих српских простора Македоније, а уредно су поменути или су о њима остављени кратки записи. Издвајамо угледног домаћина Милутина из села Дебриште, старину Душана из Долгаца, Томета Апостоловског и Драгишу Страхињића из Битоља, Трајка Каровчевића и Војислава Киранчића из Кучевишта, Митре Јосифовског из Самокова, Драгољуба Цветковића из Селемлије... Посебној емотивности и лиричности ових записа доприносе и стихови pjesама које је стварао Милутин Станчић у сусрету са заборављеним негдашњим српским крајевима, светињама и људима.

Књига Милутина Станчића *Заборављена земља - Записи о Македонији*, има вишеструко драгоцјена значења и указује на бројне болне истине и необориве чињенице. Изнад свега, обавјештава нас, подсјећа и опомиње на постојање важних, а заборављених или скрајнутих српских трагова на просторима ове митске земље. Читање овог текста дубоко ће нас прожети емоцијама, учиниће нас поносним пред сазнањима о свим богатствима, али ће нас и горко опоменути колико су опасне последице нашег националног и идентитетског немара, препуштања другима онога што је несумњиви дио наше прошлости и нашег идентитета.

Горан Максимовић

Игуман Фотије

Отац Фотије је 2009. именован за настојатеља манастира Девина вода код Звечана и ту је непрекидно боравио пуних 13. година обављајући своје монашке дужности. Свих тих година је без икаквих проблема добијао продужења боравањне дозволе, а пре неколико недеља успешно је положио и имиграциони тест Министарства унутрашњих послова у Приштини. Имао је и заказан термин у Департману за странце и имиграцију у Приштини, где је требало да добије привремену личну карту са боравањном дозволом за наредних пет година. Отац Фотије, као и друга црквена лица Епархије рашко-призренске која аплицирају за документа, ову процедуру пролази уз координацију и мониторинг тима ОЕБС-а, чији су представници били присутни током депортације.

Игуман Фотије стално је настањен у манастиру Девина вода, али је пријављену адресу имао при Епархији у Призрену, јер му је својевремено саопштено да “север Косова није у систему” и да не може да аплицира за документа са адресе на којој живи. Када је требало да подигне нову дозволу са личном картом речено му је, без образложења, да је његов захтев одбијен, да одмах мора да иде у притвор и да ће бити депортован са КиМ.

На северу Косова и Метохије, са десне стране пута који од Звечана води ка Зубином потоку, налази се манастир Девина вода. Оснивање манастира се везује за постојање истоименог извора у подножју „Девиног брда“, у близини „Девине ливаде“. Називи ових места сведоче о везаности људи овога краја за Пресвету Деву Богородицу, а сам извор се сматра лековитим и чудотворним.

Уз благослов Епархије рашко-призренске, 2004. године је изграђена црква посвећена Икони Мајке Божије Тројеручице. Крај саме цркве, само пар година потом, Епархија рашко-призренска је подигла и манастирски конак.

Протосинђел Фотије (Костовски) је већ осам година игуман манастира. Разговара са нама у овим данима искушења, протривања с Космета и тескобе коју носи, али увек у сусрету са Богом. У његовом гласу нема гнева, само молитва и љубав према Свевишњем...

- Моја вера у Бога ме одржава у животу и лакше превазилазим бродоломе, буре које се не стишавају. Имао сам их у више махова.

Уздам се у живог Бога, у Свето Писмо које сам заволео од малена и трудим се да тумачим и протумачим на прави начин и животне недаће, да не запоставим реч Божију, јер је она најважнија, остало су кучине и празнине.

За мене је све велико чудо Божије! И трудим се да се смиравам, притешњавам и подносим недаће и искушења која ми се дају. Некада су заиста претешке, али нема нам друге. Наша вера, вера у живог Бога који нас инспирише и даје нам помоћ увек, у сваком смислу, али онда када тражимо Бога. Бог нам отвара духовне очи да разумемо оно што нам је сакривено, само онда када се приближавамо Њему кроз молитву, кроз богومислије, онда када смо заиста духовно жедни за Богом Творцем који нам даје духовну утеху. Бог нас инспирише посредством Духа Светога на разумевању Божанских тајни, али ми морамо да тражимо од Бога, да се приближимо Њему, да се молимо Богу. Једна непрестана боготражња, наравно кроз Свето Причешће.

Отац Фотије се после протривања обрео у Македонији. Са пуно љубави прича нам о свом монашком путу.

- Ево ме сада поново у Скопљу, силом прилике, а овде сам почео да живим црквеним животом и често сам одлазио у Марков манастир. Ту сам се и упознао са монашвом и постао искушеник 2003. године. Чудесни су путеви Господњи, па ето и склопом неких околности, 2004. сам прешао да живим у манастиру Сопотани код Новог Пазара и ту сам, већ 2005. године, замонашен. Отуда одлазим на послушање у манастир Грачаницу, да се бринем о свакодневним потребама и пословима

Сила Божија се у немоћи показује

У мору вести које се као на филмској траци смењују једна за другом и неретко је свака следећа гора од оне претходне, једна је посебно растужила вернике православног света. Вест о протривању игумана Фотија из манастира Девина вода на Косову и Метохији. Он је, као македонски држављанин, као и друга свештена лица Епархије рашко-призренске која немају документа издата у Приштини, и ове, као и претходних пет година, аплицирао за боравањну визу. Ипак, ове године је рампа спуштена...

**Уздам се у живог
Бога, у Свето Писмо
које сам заволео од
малена и трудим се да
тумачим и протумачим
на прави начин и
животне недаће, да не
запоставим реч Божију,
јер је она најважнија,
остало су кучине и
празнине.**

у Епископском двору. Ту сам био до 2009. године, а већ 2010. благословом владике Теодосија сам постављен за настојатеља манастира Девина Вода и ево ме и данас ту.

Игуман је у Скопљу посетио просторије Споне, а у разговору је евоцирао успомене на оно што је успео да уради на Космету.

- Уз помоћ државе Србије, направили смо капију и један део оградног зида око манастирског комплекса. Направили смо продавницу за свеће и за сувенире, просторију за паљење свећа и просторију за одлагање алата и осталих ствари. Слава Богу постављен сам за игумана у манастиру који је имао свој храм и свој конак. Али, сусрео сам се са великим оштећењима на оба здања. Има ту још пуно тога да се поправи и када су у питању темељи и зидови и кровна конструкција, јер постоје пропусти настали приликом изградње. Поставили смо нову столарију на цео храм, уместо дрвених прозора, постављени су бетонски прозори са окнима, а као привремено решење, поставили смо нова алуминијумска врата.

Црква је фрескописана, а фрескопис су радили млади уметници, фрескописци Урош Јелисавчић из Ужица и Дуња Миличевић из Ваљева и већ 2015. године су комплетно осликали цркву.

Сада ето то остаје тамо, а ја сам овде, али верујем дубоко да се сила Божија у немоћи показује.

Милутин Станчић

Ћорђе Матић -
песник, писац, критичар

Као круна активности
последњих дана лета, СПОНИ
је у госте дошао један од
најзначајнијих регионалних
песника, писаца и прозаиста
- Ћорђе Матић. Са Матићем
смо причали о изазовима
поезије, чињеницама
да „песници лажу“,
уметничким дOMETИМА,
професионалним
изазовима...

Поезија је најузвишенији и најплеменитији облик израза

Рођен у Загребу, живео у Амстердаму, сада настанен у Поречу, поносан на своје порекло, Матић лепотом ијекавице увек даје најнеочекиваније одговоре и отвара нове теме.

У богатом књижевном опусу Ћорђа Матића, осим романа „Ниоткуда с љубављу“, који је био представљен на Спониној промоцији у Скопљу, уз коментар угледне професорице Елизабете Шелеве, посебно се издавају збирке поезије „Други звук“ и „Шифрирано, биографија - нове и одабране пјесме“, као и есеји о музици „Тајне везе“ и збирка огледа о српској култури „Хисторија и савременици“. Важну цртицу у професионалној биографији Матића има и „Лексикон ЈУ митологије“, чији је уредник и коаутор, а тренутно је члан редакције загребачког часописа „Просвјета“ и сарадник магазина ОКО Радио Телевизије Србије.

На регионалној сцени већ неколико година скрећете пажњу као писац, песник, есејиста, критичар... Ипак, за себе кажете да сте, пре свега, песник? Због чега?

Поезија је једина врста текстуалности која је по дефиницији уметничка. Ако је добра, јер данас се пише много

Док надахнуће не дође, нема пјесме. То се наравно може мало и „погурати“, рецимо, сједнем па читам поезију најбољих пјесника, или слушам око себе, па неко каже занимљиву реченицу или синтагму које звуче као стихови у настајању - онда сједнем и напишем одмах пјесму.

стихова, а мало поезије. Пошто спадам у малобројну категорију лиричара, поезија је највиши ступањ уметничког изражаја у оном што пишем.

Али, има и нешто силно интимно у грађењу стихова који се нижу у малу цјелину која се зове пјесма. Пјесме су сићушне грађевине које постају нешто истински велико, неуншти-во. Наравно ако су успјеле, ако су добре, ако пјевају. Важна интимна, и, ако хоћете, биографска ствар, јесте да поезију носим и као потпуно комплементарну емиграцији - кад човек нема ништа, као што ми нисмо имали првих година - може и у блокчић да запише неколико редова, неколико стихова. Или да их запамти. Да на најмањем простору ствара поетичке текстове. И последице да пјесме и стихове сам себи говори или, ако има среће, и другима. Отуд интимност, отуд топлина и вредновање стиха. Поезија је најузвишенији и најплеменитији облик израза.

Они који Вас знају кажу да Ваша збирка песама „Шифрирано, биографија“, открива више о Вама од аутобиографског романа „Ниоткуда с љубављу“, који сте написали док сте били у егзилу.

Да, али то није кључно. Једино важно јесте да ли је та

поезија добра или није. Колико је успјела стихотворно, поетички, прозодиски, има ли добар ритам, риме, онда кад су римоване, пјевају ли добро, само то је битно. И наравно да пјесник не лаже. А многи лажу. Или ако лаже, да кроз ту лаж говори неку врсту истине која вриједи у пјесми, вриједи у том трену. Субјективно уопште, да тако кажем. Ако се у томе свему препознају биографски елементи, то је уједно најбољи и најделикатнији начин да пјесник каже нешто и о себи.

Рођени сте у Загребу, највећи део живота сте провели у Амстердаму, сада сте се усидрили у Поречу... На живот у егзилу Вас је натерао несретни рат из 1991. Сматрате ли да је Југославија највећа тековина и највећи домет народа који живе на овим просторима? Или, како неки тврде, историјска грешка?

Југославија је апсолутно највиша точка хисторије ових народа. Доказиво. И то прилично лако. Уза све проблеме које је имала. Право питање је другдје: хоћемо ли успјети да останемо без ње, без тог великог заштитног крова, тога великог свода који нас је чувао. А ако хоћемо, како ћемо преживјети, да не изгубимо себе, своје идентитете, језик, хисторију, књижевност, читаво наслијеђе које је угрожено сваки дан неосјетљивим, равнодушним странцима и нашим људима који водећи своје мале битке не виде да губе најважније.

У земљи одакле долазим тај проблем југославенског наслијеђа је најакутнији. Он је табу.

Био сам у Црној Гори недавно, они немају апсолутно никакав проблем с југославенским наслијеђем. Штавише, жале за њим. У Србији има супростављених гласова, све више, у питању које сте поставили, али нико неће да те удари по глави ако кажеш да патиш за Југославијом и да је она била најбоље рјешење. Тамо одакле ја долазим до-недавно је могло и то да се догоди. Врло је мало писаца и уметника, људи из културе, који би јавно рекли да жале за оном земљом.

У сваком случају ње нема, па се окрећемо ужим идентитетима. Ако се то ради на здрав начин и то је неко рјешење. Свакако, треба чувати своје наслијеђе, то што си. У свим модалитетима, који су скоро безбројни.

Прилично сте ангажовани на пољу есејистике, коментаришући актуелне догађаје из уметности, из различитих сфера. Остаје ли времена за нешто лично, за песме и нове приче и шта је Вама потребно да би се родила једна песма?

Само једно: инспирација. У том смислу ја сам пјесник старог времена. Док надахнуће не дође, нема пјесме. То се наравно може мало и „погурати“, рецимо, сједнем па читам поезију најбољих пјесника, или слушам око себе, па неко каже занимљиву реченицу или синтагму које звуче као стихови у настајању - онда сједнем и напишем одмах пјесму.

Поезија је најпрецизнија ствар. Не подносим пјеснике с педесет збирки. Најбољенији и вјеројатно нај-тицајнији енглески пјесник друге половине двадесетог вијека, Филип Ларкин, има све заједно четири збирке

Поезија је једина врста текстуалности која је по дефиницији уметничка. Ако је добра, јер данас се пише много стихова, а мало поезије. Пошто спадам у малобројну категорију лиричара, поезија је највиши ступањ уметничког изражаја у оном што пишем.

поезије. И најмање двадесет класика међу њима, ако не и више. Т.С. Елиот који је револуционаризирао поезију двадесетог вијека такођер није писао много поезије - али све што је написао су ремек-дјела.

Или, ево, народу ближим примјером - Горан Бреговић је написао мало лирских пјесама, а све до једне су класици. Ово с много збирки „праштам“ ријеткима, као што је био Душко Трифуновић и неколицина других.

Јавност у Македонији Вас највише зна по коментарима за ОКО магазин, и обично ме они који Вас прате, често питају - како Ћорђе зна све те ствари? Па, како? Све о сваком...

Ма то вам се чини. Мислим да је ствар у томе што се не петљам у све, али зато у пољима којима се бавим покушавам да сазнам што више. Ја о спорту, рецимо, немам појма и никад не пишем о томе. Као ни о безброј других ствари. Ви сте вјеројатно мислили на уметничке и културне теме, на музику и књижевност, хуманистичке науке. То су теме којима се бавим страшно и посвећено, које волим безгранично и од њих живим. У оба смисла ријечи.

Чиме сте најпоноснији у досадашњој каријери?

Својим књигама и текстовима, а из њих и тиме да никад нисам писао оно што не мислим. Никад нисам написао нешто иза чега не бих стајао. То ће вам иначе за себе рећи многи писци, али је лако доказати да није истина. Код мене, рекао бих, јесте, и лако проверљиво. И кад сам мијењао мишљења, као што је природно, то сам увијек касније и рекао и означио. Сјећам се како ми је недавно мој друг и вјеројатно најдражи колега Мухарем Баздуљ, рекао како му се допало да сам у једном свом новијем есеју о Десанки Максимовић ставио фусноту у којој кажем како сам се раније огријешо о њен рад и личност.

Наши писци често мијењају мишљења као чарапе и држе се као да је то најнормалија ствар на свијету. Искрено се гадим тога.

Први пут у животу сте, у септембру, као гост СПОНЕ, боравили у Скопљу...

Одрастао сам с идејом Скопља као важном града за властиту формацију. Па одатле је дошао бенд који сам волио љубављу посебнијом и другачијом од готово свих других. „Леб и сол“ су били чудо, „музика као најгепши сан“, како је давно у скопском листу написао један колега из основне школе.

А волио сам и неке друге касније скопске бендове и музичаре. Чудесна је македонска народна и градска музика, па тиме наравно и скопска. Силно ме је увек занимала хисторија самог града, сва та мијешања и промјене. Људи, наравно. Радујем се људима. Мојим новим пријатељима. Био сам силно узбуђен да у овим озбиљним годинама дођем у Скопље и то кажем без доворовања. А, моја очекивања су и више него испуњена.

Иван Бећковић

фото: Драган Муџан

На Зебрњаку обележена 111. годишњица
славне Кумановске битке

Српски и македонски народ су много пута у историји делили добро и зло

Селаковић се захвалио Влади Северне Македоније, Граду Куманову, Општини Старо Нагоричане и свима који су омогућили обележавање овог великог догађаја из заједничке прошлости. „Може се слободно рећи, да, као и пре 111 година, тако и данас, нико не разуме Македонце као што разумеју Срби, нити ико разуме Србе као што разумеју наша браћа и сестре Македонци“, рекао је Селаковић.

Како је рекао, војска је 6. октобра 1912. закорачила у Скопље први пут после 520 година. „На црквама су први пут зазвонили звона и о томе сведочи и звоно у селу Довезенцу недалеко од Куманова које је било весник слободе“, истакао је министар. Он је нагласио да су наши преци овде дошли да ослобађају своју браћу и сестре по крви и вери, који су вековима трпели под османским ропством.

„У тој доброј вери, ми смо дошли данас овде да се захвалимо онима који чувају вечну успомену и овај вечни дом наших предака који су изгинули у Кумановској бици“, нагласио је министар за рад, запошљавање, борачка и социјална питања Републике Србије Никола Селаковић.

У делегацији је био и председник Народне скупштине Републике Српске Ненад Стевандић који се такође захвалио Северној Македонији и „браћи Македонцима што смо у прилици да, заједно са руководством Србије обиђемо сва места наших успеха“.

Министар за рад, запошљавање, борачка и социјална питања у Влади Републике Србије Никола Селаковић истакао је на обележавању 111 година од Кумановске битке да су српски и македонски народ много пута у историји делили добро и зло.

СЛОВЦЕ

КАД ПОЧНЕ КИША ДА ПАДА

Кад почне киша да пада:
Шта раде деца? Шта раде стари?
Где то са поља нестану стада
А с кровова – димничари?

Шта раде шетачи у парку
Кад киша се слива низ пруже?
Рибари: да ли тад барку
Окрену у правцу куће?

Кад почне киша да пада
И по асфалту да звони:
Шта ради мачка која баш тада
Увелико миша гони?

Чика ли пиле под стрехом копца
Кад киша се на двориште сручи?
Да л' плаче жена крај конопца
где прострла је веш да суши?

Кад почне киша да пада сви трче:
кров или стреха.
Само се рибе баш тада
Загрцну под водом од смеа.

Стеван Раичковић

У новембру су рођена два српска великана: Вук Караџић и Душко Радовић

Вук Стефановић Караџић

(Тршић, 6. новембар 1787 – Беч, 7. фебруар 1864), био је српски филолог, реформатор српског језика, сакупљач народних песама и писац првог речника српског језика. Вук је најзначајнија личност српске књижевности прве половине XIX века.

Вуку Караџићу

Вук је хтео, где год крене,
да се људи описмене,
за слободу да се боре
и за језик којим зборе.

Осташе нам после Вука
лепа слова и азбука.
Сад их пише свака рука
са радошћу и без мука.

Вук је био добре воље,
Вук је био препун среће
кад победи оно боље,
кад се стекне знање веће.

Лепо је све што је мало
Чим се нешто мало, мало роди,
на камену, грани или води,
први дан му уз љуљашку тепа:
Буди лепо као што је лепа...

....Свака буба од хиљаду буба,
свака птица од хиљаду птица,
свака риба од хиљаду риба!

Чим се нешто усправи над травом
–лупи главом по пространству плавом,
Дан да бодри: расти и не стрепи,
Бићеш лепо као што су лепо...

...Свака звезда од хиљаду звезда,
свака клица од хиљаду клица,
свака песма од безброј песама!

Чим се нешто огласи у свету,
у покрету, гласу или цвету
–слути, чује кроз дамаре слепо:
већ сам лепо као што су лепе...

....Свака буба од хиљаду буба,
свака клица од хиљаду клица,
свака птица од хиљаду птица!...

Душко Радовић

**Душан „Душко“
Радовић,**

рођен је у Нишу
29 новембра 1922.
године, био је
српски песник,
писац, новинар,
афористичар и ТВ
уредник. Широј публици је познат по афоризмима,
а био је и главни уредник Програма за децу Радио
Београда. Умро је 16 августа 1984 године у Београду.

АФОРИЗМИ ДУШКА РАДОВИЋА

Ако решите све
проблеме своје деце,
они неће имати
других проблема
сем вас.

Има велике сиротиње
међу нашом децом,
којој, сем пара,
родитељи ништа нису
могли дати.

НАУЧИМО ГРАМАТИКУ

ЈЕДНАЧЕЊЕ СУГЛАСНИКА ПО ЗВУЧНОСТИ

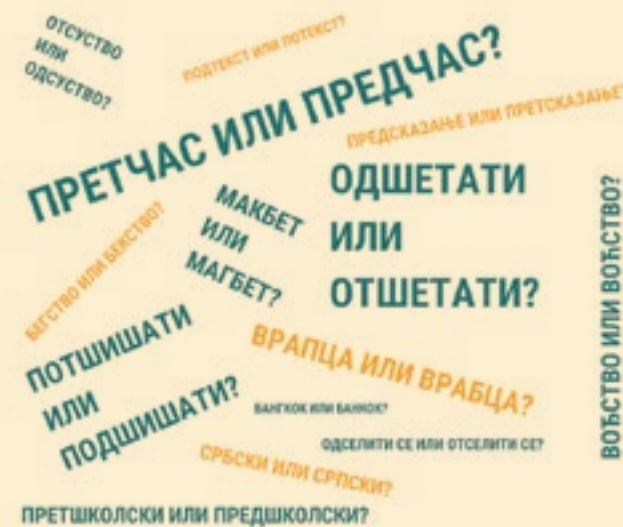
Када се у једној речи нађу један поред другог два сугласника различита по звучности, онда се они изједначавају и то увек први према другом (звучност првог у групи условљена је звучношћу другог).

Једначењем сугласник прелази само у свој звучни, односно беззвучни парњак. До једначења сугласника по звучности не долази испред сонаната јер су они неутрални по звучности.

Примери:

Б у П	роб : ропство	П у Б	топ : тобџија
Г у К	бег : бекство	К у Г	бурек : буреџија
Д у Т	сладак : спатка	Т у Д	сват : свадба
Ж у Ш	држати : дршка	Ш у Ж	друштво : дружба
З у С	свезати : свеска	С у З	таст : тазбина
Ч у Џ	наручити : наруџбина		

Кад се сугласник **Д** (звучни), нађе испред **С** или **Ш** (беззвучни), он у писању остаје непромењен. На пример: људски, одселити се, председник, одшетати.

Вредне руке школараца

У раду са наставницом Теодором Цветковић, ученици 5 разреда ОШ „Карпош“ из села Љубодраг и из ОШ „11 Октомври“ у Речици код Куманова, направили су зидне новине на тему:

„Пет разлога да школска година почне сада“

НАГРАДНИ КВИЗ

1. Упиши број испред датих речи који означава:

☐ ливаде ☐ мене ☐ девети ☐ златна ☐ журио

1. глагол 2. број 3. именица 4. заменица 5. придев

2. У следећим речима недостају сугласници Д и Т. Упиши онај који недостаје:

СРО__СТВО
ПО__ЧИНИТИ
О__КРИТИ
ПО__СЕТНИК
ПО__СТРЕК
НА__ЧОВЕК

Д
или
Т

5. Која је најпознатија песма Лазе Костића?

- а) Међу јавом и међ сном
- б) Санта Марија Дела Салуте
- в) Славуј и лала

8. Нови Сад се налази у ком подручју у Србији?

- а) Бачке и Баната
- б) Јужног Поморавља
- в) Подунавља

3. Који српски аутор је написао приповетку Аска и вук?

- а) Милош Црњански
- б) Иво Андрић
- в) Добрица Ћосић

6. „Ко сме тај може. Ко не зна за страх, тај иде напред“, речи су ког познатог српског војводе?

- а) Војводе Петра Бојовића
- б) Војводе Живојина Мишића
- в) Војводе Степе Степановића

9. Које језеро је приказано на слици?

- а) Језеро Палић
- б) Језеро Перућац
- в) Власотинско језеро

4. Које дело није написао Стеван Сремац?

- а) Чича Јордан
- б) Зона Замфинова
- в) Травничка хроника

7. Град Прокупље носи назив по:

- а) врсти сира
- б) сорти грождја
- в) сорти паприке

10. Оснивач династије обреновић био је:

- а) кнез Милош Обреновић
- б) кнез Милан Обреновић
- в) кнез Михаило Обреновић

Своје одговоре и ликовне и литерарне радове можете послати на spona.srb@gmail.com као и на поштанску адресу: Ул. Кирила и Методија бр 30, Скопје.

Припремила: Теодора Цветковић

Путевима заборављене свештене историје

Од 29. септембра до 01. октобра 2023. године, са благословом Његовог Преосвештенства Епископа шумадијског Господина Јована, организовано је поклоничко путовање верника из Лазареваца и околних места у манастире у Скопљу и Скопској Црној Гори у Републици Северној Македонији.

Путовање је реализовано у сарадњи ЦО лазаревачке и Поклоничке агенције Епархије Шумадијске. Вођа пута био је свештеник Влада Димитријевић. Напустивши Лазаревац у раним јутарњим часовима, своје путовање започели смо обилазком манастира Прохор Пчињски. После молитве за здравље код моштију преподобног Прохора Пчињског и помагања верника миром, које из гроба овог светог угодника истиче већ скоро хиљаду година, наставили смо пут ка Скопљу, поневши благослове ове велике светиње као и нашег дивног домаћина, игумана Методија.

У касним поподневним сатима стигли смо у Скопље, главни град Републике Северне Македоније. Уследио је обилазак централног трга, храма Светог Димитрија и факултативни обилазак цркве Светог Спаса. За нас је посебан значај имао обилазак српског културно-информативног центра „Спона“ у Скопљу, у коме смо се упознали са животом српске заједнице у Северној Македонији и изазовима са којима се суочавају. Секретар „Споне“, господин Милош Стојковић, био је наш водич сва три дана нашег боравка у Републици Северној Македонији. Са благословом Његовог Преосвештенства Епископа Шумадијског Г. Јована, донели смо им вредан поклон, издања издавачке куће Епархије Шумадијске „Каленић“. Епархијском поклону придружила су се издања лазаревачке градске библиотеке „Димитрије Туцовић“.

Поклоничко путовање верника из Лазареваца у Скопље и Скопску Црну Гору

Са поносом истичемо, а то нам је посведочио и господин Милош Стојковић, да смо прва организована тура која је у оволиком броју посетила светиње Скопске Црне Горе у околини Скопља и села која су насељена углавном српским живљем. Срдачан дочек наших сународника у овим планинским местима, предвођених господом Драганом Рајковићем и Игором Славковићем и дирљив сусрет са њима није нас оставио равнодушнима и у нама је разбуктао жељу за поновним сусретом.

Другог дана нашег боравка у Скопљу обишли смо, у селу Кучевиште, највећем српском селу у области Скопске Црне Горе и њеном средишту, храм Светог Спаса и кучевишки манастир посвећен Светим архангелима Михаилу и Гаврилу. Остали смо задивљени лепотом фрескописа манастира Светог Никите, задужбине српског краља Милутина у селу Бањани. Круна овог другог дана била је обилазак манастира Светог Пантелејмона у селу Нерези наомак Скопља.

Трећи дан смо започели Литургијом у саборном храму Светог Климента Охридског у Скопљу. По одјављивању из хотела наставили смо ка манастиру Св. Ђорђа у селу Старо Нагоричино, тринаест километара удаљеном од Куманова. Имали смо велику радост да се у овом манастиру сретнемо са госпођом доц. др Јасмином С. Ђирић, можда најбољим познаваоцем српског задужбинарства на простору Северне Македоније. Она нас је провела кроз раскошно фрескосликаство храма Св. Ђорђа и његову симболику. Сазнали смо и да ће издавачка кућа Епархије шумадијске „Каленић“, бити издавач монографије „Краљ Милутин и доба Палеолога“, која је настала у оквиру међународног научног скупа одржаног у Скопљу 2021. године. Уредник ове монографије је управо госпођа Јасмина С. Ђирић.

Препуни утисака ово поклоничко путовање препоручујемо и осталима, јер су светиње које смо обишли неистражено благо, и историјско и духовно.

Поменућемо и нашег возача, господина Миљинка Радовановића, који је током овог путовања показао велику љубав и разумевање за све наше прохтеве. Духовно укрепљени у касним вечерњим часовима вратили смо се у Лазаревац. Напојени духовношћу остајемо у ишчекивању нових поклоничких путовања која ће организовати наша епархија. ●

Извор: Епархија Шумадијска

Игром и песмом прослављене три деценије
КУД-а „Бранко Чајка“

У препуној сали дома Националне
установе Центар за културу „Иљо
Антевски - Смок“, Удружење
Срба и Македонаца из Тетова
- „Бранко Чајка“ свечаним
концертом „Играме оро, играмо
коло“, прославило 30 година рада
Културно уметничког друштва.

ТРИДЕСЕТ ЛЕСЕНИ УЗ ИГРУ У КОЛУ

У репертоару се
подједнако игра и
српски и македонски
фолклор, уз посебан
допринос зближавању
два народа и то
на најлепши и
најдрагоценији начин,
а то је неговоње
њихових култура и
традиција.

Водитељка програма Горана Јовановски поздрави-
ла је представника амбасаде Србије у Скопљу г.
Милоша Пурковића, затим претходне председни-
ке Удружења: Обрада Стојановића, Живомира Борића
и породицу Бранка Хаџиљоског - Чајке. Поздрав и
захвалност упућени су и господину Живку Лековском,
једном од главних оснивача Удружења.

Удружење је формирано пре три деценије, на иниција-
тиву групе грађана из Тетова. Како је истакнуто, то за
њих није био нимало лак посао, али жеља и ентузија-
зам су превазишли све потешкоће.

Иста жеља и ентузијазам се преносе са генерације на
генерацију и управо то је она покретачка сила уз коју
ово Удружење опстаје свих ових година.

Годину дана од оснивања Удружења, 1993. године фор-
мирана је фолклорна секција, која на почетку носи
назив „Фолклор“, а 2006. године постаје Културно-умет-
ничко друштво „Бранко Чајка“, како се и данас зове.

У репертоару се подједнако игра и српски и македон-
ски фолклор, уз посебан допринос зближавању два на-
рода и то на најлепши и најдрагоценији начин, а то је
неговоње њихових култура и традиција. Због тога је и
концерт носио назив „30 година - играме оро, играмо
коло“.

Током 30-годишњег деловања, КУД „Бранко Чајка“
је оставило дубок траг у култури Тетова. И не само у
њему. Друштво броји успешне наступе у региону, др-
жави, суседној Србији и шире.

Наступа на бројним фолклорним смотрама у држави и
ван ње, као и на манифестацијама „Дани македонске култу-
ре“ у Србији.

КУД „Бранко Чајка“ је носилац бројних награда и при-
знања. 2012. године добитник је Платете Општине
Тетово у знак захвалности за постигнуте резултате у
области културе. Највећи успех доживљава 2008. годи-
не на Међународном фолклорном фестивалу „Дукат“

30

година рада
Културно
уметничког
друштва
„Бранко Чајка“

Посебне Платете добили су:

Соња Андонов
Саша Богдановић
Антонио Спиридис

Захвалницу су добили:

1. Јабланка Веселиновска
2. КУД „Рацин“ Кичево
3. Орце Исаевски
4. Филип Милошевски
5. Антонио Стојчески
6. Анастасија Бошковска

у Бања Луци, БиХ, где у конкуренцији 14 фолклорних
друштава осваја највеће признање - Гран при.

Исте године успешно се представља на Међународном
фолклорном фестивалу у Долеману у Турској. Култур-
но уметничко друштво „Бранко Чајка“ је током прет-
ходних деценија доказало да заузима значајно место у
развоју и афирмацији културе и традиције у општини
Тетово, на националном нивоу као и ван државе.

По Правилнику Удружења Срба и Македонаца „Бран-
ко Чајка“ из Тетова о додели захвалница, платета и
осталих признања и одлуком Извршног одбора Удру-
жења, донетом 18. септембра 2023. године поводом
30-годишњег јубилеја, за изузетан допринос раду и
афирмацији КУД-а „Бранко Чајка“ Удружење додељује
платете и захвалнице.

По истом Правилнику, Извршни одбор Удружења је
донело одлуку о успостављању посебног признања
„Бранко Чајка“, које се додељује једном годишње за
изузетне заслуге у раду и афирмацији Удружења.
Ове године, одлуком Извршног одбора, признање се
додељује актуелној председници Удружења Соњи Ан-
ионов.

Поред домаћина, гости ове вечери били су чланови
КУД-а „Рацин“ из Кичева.

Маја Трајковић, библиотекар, професор француског и писац

Инспирисана најтежим животним искуством – тешком болешћу, Маја Трајковић је смогла снаге да своју животну причу преточи у аутобиографски роман „Пресек“, који је био иницијална каписла за разговор са њом у овом броју „Слова“. Само иницијална, јер смо, осим романа, имали пуно других тема за разговор - од живота до литературе и деце са којом свакодневно другује у школској библиотеци.

Кад се један професор Француског језика и библиотекар, као што је Маја Ђорић Трајковић, сучи са тешким животним искуством, он скупси снагу, уздигне се изнад ситуације и напише роман.

Ово је разговор управо о тој аутобиографији - „Пресек“, коју је Маја написала, раскидајући неке везе са прошлосту, кренувши у ново схватање живота. На моменте тужна и болна, њена прича и те како даје наду, да, на крају сваког тунела, без обзира на то колико је он дуг, постоји светло. А то светло у даљини, то је живот, то су људи...

❖ Ваш роман „Пресек“, својеврсна аутобиографија, инициран је најтежим животним сазнањем да болујете од тешке болести. У којој мери Вам је било тешко да кроз писање поново проживљавате ситуације које су вам се дешавале током болести?

➤ Кад сам почела да пишем књигу није ми било тешко и зато сам је написала за два и по месеца, током последње четири хемотерапије. Писање ми је помогло да се залечим и да нађем душу, ону са којом нисам имала храбрости да будем, а камоли да попричам са њом. Хтела сам да опишем свој пут пре канцера, али и да променим начин размишљања другима док је читају. Нисам хтела да сачекам да емоције, размишљања и осећања буду сталоженији и мање интензивни, послушала сам своју интуицију која ми је говорила да сам баш тад у животу била најсмиренија и најмудрија и нисам се покајала. Мој циљ је био да људи који је читају, да кроз мој живот, кроз моје проживљене патње, почну да живе и да сазнају да је живот једно дивно чудо које се дешава сваки дан.

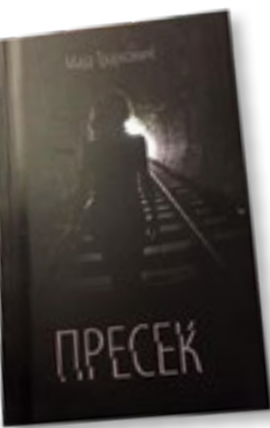
Књига носи наслов „Пресек“ - пресекла сам све и одлучила да живим, а не да преживљавам, управо то и желим људима. Да живе, а не да преживљавају, да имају радост, да немају тугу. Нек кроз моју тугу осете оно што им не треба и кроз моју радост осете оно што им треба. То дугујем својој деци, а и човечанству.

❖ Радите у школској библиотеци, а Ваше високо образовање открива да сте прочитали пуно књига. Јесте ли се срили са сличном литературом као што је Ваш „Пресек“?

ПРЕСЕК ПА САМ СВЕ И ОДЛУЧИЛА ДА ЖИВИМ, А НЕ ДА ПРЕЖИВЉАВАМ

Писање ми је помогло да се залечим и да нађем душу, ону са којом нисам имала храбрости да будем, а камоли да попричам са њом.

➤ Да, сада радим у школској библиотеци, до пре седам година радила сам као наставница. Пуних 11 година предавала сам француски у истој школи. Завршила сам језике и магистрирала на менаџменту у образовању где сам имала могућности да проучувам велика дела француских и италијанских великана са dobrим професорима. Свет књиге је мој свет. У Републици Северној Македонији нисам се сусрела са сличном тематиком. Моја жеља је да буде преведена и на српски и на остале језике, да би сви могли да разумеју оно што сам хтела да пренесем људима. Наш велики отац Тадеј написао је књигу „Какве су ти мисли такав ти је живот“. Ту књигу сам добила од свог одељења у тренутку кад сам се разболела. Никад нећу заборавити то што су они мени хтели да поруче. Због те деце волим овај посао.

❖ Неко је давно записао да читање и писање лече људе. У којој мери је то за Вас било делотворно?

➤ Да, и ја тврдим да читање и писање лече људе, а то су утврдили и великани из античких времена. Данас се то зове библиотерапија. Тренутно сам у фази дошколовања како бих постала библиотерапеут. Мислим да речи више лече људе него терапије које примају. Кад би се људи разумљели речима, не би било разних психолошких и психосоматских обољења која полако прелазе у физичке болести.

Људи су некада били креативнији него ми данас. Ако изгубимо креативност губимо људскост у нама. То сам урадила

и ја, приближила сам се себи без страха и без стида и појавила су се нагомилана нежељена осећања - моја усамљеност и туга, које сам носила због свог ангажмана у друштву и због окружења које ме је пратило скоро целог живота. Да је писање делотворно доказало да се после Пресека. Пресекла сам своју стидљивост и свој страх и објавила још три књиге које ћу промовисати следеће године. Неке од њих добиле су награде, а међу њима је и једна илустрована књига за децу. И тако се лечим писањем. И продужићу, ако желим да наставим са животом.

❖ Ко је до сада имао прилике да прочита „Пресек“, и какве су реакције?

➤ „Пресек“ су читали људи који су били на мојој промоцији у „Културно-информативном центру“ у Скопљу. Књигу су представили афирмисана списатељица Љиљана Пандева и велики глумац Благоја Чоревски. Људи су на мојој промоцији плакали. Кроз плач су почели да размишљају о себи и схватили су да се нису срили са собом као што сам ја урадила у књизи. Кад су почели да је читају опет су плакали зато што су преживљивали мој живот, али истовремено су се освестили да и они греше, јер заборављају своју душу. Планирам у месецу канцера дојке да реализујем још једну промоцију у Скопљу, али, у будућности, кад буде преведена, и у многим градовима у земљи и региону.

❖ У посвети коју сте ми написали на књизи стоји „Ако је здрав дух, онда је и тело здраво“. Можемо ли у ери свеопштег лудила остати здрави духом?

➤ Нисам ја измислила ову реченицу, али на жалост сам је потврдила сопственим животом, пронашла сам је у свим духовним књигама и нисам разумела њену суштину све док ми се није десио пресек. Мој пресек је био психо-физичка манифестација свега онога што нисам урадила, а могла сам. Није увек било друштво за све криво, већ мој ум који није могао да се одбрани од средине у којој живимо. Крива сам била ја и зато највише критикујем себе, а тек онда друштво у коме живим. Постала сам преозбиљна и одрасла. Замислите, кад сам била у пубертету написала сам да што мање знам о свету боље је за мене, зато што мање тугујем и више се радујем себи. Нисам послушала своју децу перспективу и отишла сам у свет одраслих где владају окрутна правила и била окрутна према себи. Нисам била здрав дух и леп човек, извршила сам самоубиство на хелијском нивоу. Зато је моја посвета вама била порука да будете здрави у духу како би имали здраво тело.

❖ Радите диван посао – библиотекар у школској библиотеци. Читају ли данашња деца?

➤ Читају ако се ми одрасли потрудимо да читају. Не само библиотекар, већ и родитељи и професори, али и читаво друштво треба да понуди деци занимљиву литературу која мора да буде добро илустрована, јер добре илустрације привлаче пажњу. Деца највише читају оно што им ми дамо да прочитају, зато и библиотекар морају да буду врло образовани људи, да прате њихова интересовања и да остваре сарадњу са издавачким кућама како би се избор књига проширио.

Кад радим библиотерапеутске радионице обрађујем нове, савремене књиге, чија је радња блиска дечијој свакдневици. Понекад су ту и историјске теме, али најчешће обрађујем теме везане за вршњачко насиље. Са старијима читам стрипове, а са млађима правим сликовнице од прича које смо прочитали. На жалост, амбициозни родитељи шаљу своју децу на све могуће активности, деца су премодерена и исфрустрирана и не могу да се посвете књигама.

Мој циљ је био да људи који је читају, да кроз мој живот, кроз моје преживљене патње, почну да живе и да сазнају да је живот једно дивно чудо које се дешава сваки дан.

❖ Постоји ли у Македонији, у библиотекама, јавним установама, књижарама..., довољно литературе кроз коју би се упознавао и неговао српски језик?

➤ Једина установа у којој има довољно литературе на српском језику је „Спона“ у којој могу да се прочитају дела српских писца и песника, и старија и новија.

„Спона“ је засад једина која је дала мојој школској библиотеци књиге и часописе, рецимо „Мали политикан забавник“, да понудим мојим ученицима да читају и на српском језику. Имамо и донације од грађана. У мојој школи и самостално, али и преко „Причаонице“ са Неном Ристић – Костовском, реализујем ваншколске активности где деца могу да проучавају српски језик и да упознају српску културу. Постоји велико интересовање, а ја се трудим да их анимирам разним темама које су им интересантне.

❖ Литература, као и француски језик, обележили су Ваш живот, а у вашој биографији стоји да пишете од кад знате слова. Која су дела, романи, писци, песници највише утицали на Вас и учинили Вам живот лепшим?

➤ Од кад знам за себе литература је део мог живота. Као дете сам више хтела да читам, пишем и да се дружим са писцима и песницима, него да излазим у град са вршњацима. Као млађа, читала сам литературу са лакшом садржином, али убрзо сам прешла на дела руских класика као што су: Толстој и његова „Ана Карењина“, Шолохова - „Тихи Дон“, Достојевског, а ту је и Херман Хесе и „Степски вук“ и „Сидарта“.

Још сам тада знала да ћу студирати француски језик и књижевност, па сам од оца тражила да ми раније купи речник како бих сама учила. Знала сам све библиотеке у граду, а највећи утицај на мене су имали: Алберт Ками, Балзак, Виктор Иго, Марсел Пруст, Стендал, Емил Зола и Шарл Бодлер. Не бих могла да издвојим нека њихова дела јер су сва класици које треба прочитати.

Тврдим да читање и писање лече људе, а то су утврдили и великани из античких времена. Данас се то зове библиотерапија.

Иван Бећковић

Ивана Павлаковић

„Реалисти“ су једна од мојих омиљених представа и процеса који су ми се до сада дешавали и заиста бих волела да поново играмо ту представу. Имали смо сјајан период стварања са редитељем Срђаном Јанићијевићем и веома ми је драго што сам први пут имала прилику да глумим на српском – каже за „Слово“ изванредна Ивана Павлаковић, коју смо пре неколико сезона гледали на сцени МНТ-а, у представи у продукцији СПОНЕ. Најављује и нови филм где глуми на српском и на енглеском језику и открива где је све на „даскама које живот значе“, ове сезоне можемо гледати у Скопљу.

У међувремену снимала је и филм у Београду и његову премијеру многи с нестрпљењем очекују.

☞ Према речима редитељке Неле Витошевић, идеја водиља у најновијој представи „Фирма“, у којој играете једну од улога, јесте да прикажете суров корпоративни свет. Нешто

Фото: Марио Анђоновски

Међу најзначајнијим глумцима са ових простора који нападају млађој генерацији, несумњиво је и јако талентована Ивана Павлаковић. Ових дана Ивана је у средишту пажње због „Фирме“, нове представе Неле Витошевић, са којом сарађује дуже време. Иако без сталног запослења у струци, можемо је видети и у две представе у скопским позориштима.

слично смо имали и у представи „Реалисти“ у КИЦ СПОНА пре неколико година, у којој и ви играте значајну улогу. Колико младом глумцу значи да је део ансамбла који има задатак да на сцени дочара суровост свакодневице коју сви живимо?

☞ Заиста ми је велика част и задовољство што сам, већ шести пут, имала прилику да сарађујем са Нелом Витошевић и то баш у Драмском позоришту и да сам наишла на више него одличан пријем код целе глумачке екипе и директорке Викторије Рангелове Петровске, јер када уђете као спољни члан у већ изграђен ансамбл, сјајно је тимско креирање слагалице у коју свако улаже своју енергију и таленат. Верујем да смо кроз „Фирму“ успели да отворимо, раскринкамо ликове који живе у овом бескрупулозном, манипулативном и лицемерном свету и да поставимо и одговоримо на питања публике која нас гледа. Усамљеност са којом се суочавају ликови у „Фирми“ једна је од највећих епидемија у 21. веку.

Осећам се привилеговано јер сам изабрала да будем глумица

☞ И сами осећате суровост свакодневице, јер је од вашег дипломирања на Факултету драмских уметности прошла скоро деценија, а још увек сте без сталног ангажмана. То фрустрира?

☞ Понекад. Страшно је када не радим – као на пример прве године пандемије ковида која је избацила цео свет из колосека. Фрустрирајуће је и када млади таленти не могу да стану на сцену јер нису запослени у институцији, јер су позоришта ограничена средствима. Са данашње тачке гледишта, можда ме је чињеница да нисам део ансамбла натерала да још више заволим професију и да не мењам правац на првој раскрсници која ми се појави на путу. Управо то искуство током година ме је излечило и учинило много сигурнијом у својим одлукама, јер овде пливам најбоље, како знам и осећам.

☞ Структура „Фирме“ представља ринг, бину, где су и ансамбл и публика на једном месту. Да ли то мотивише или додатно дефокусира због великог броја људи на сцени? Када глумите, о чему размишљате?

☞ То ствара посебан притисак у коме уживам да играм. Мотивација и фокус су већи када публика стоји на једва метар од вас, јер види сваку вашу пору и буквално дише са вама у том интимном, камерном простору. Када глумим на сцени, мислим на истину и причу коју причамо са партнером или колективом.

☞ Недавно сте снимали у Србији. Можете ли да откријете шта сте снимали?

☞ Недавно сам завршила снимање играног филма „Испод кућа“ („Beneath the houses“), у режији талентованог Невена Руфија. Снимали смо на пар локација у Београду и веома сам срећна што сам била део овог процеса који је трајао скоро годину дана – од кастинга, до проба и самог снимања. Посебан изазов за мене је било што сам играла веома сложен лик и што сам глумила на српском и на енглеском језику. Заиста бриљантно искуство за које сам веома захвална што ми се догодило, јер имам осећај да смо сви, од прве до последње особе на сету, веровали у причу коју причамо.

☞ Као увод у то снимање, пре неколико година, били сте део представе „Реалисти“ у продукцији СПОНЕ. Како вам је сећање остало на тај пројекат, и глуму на српском језику?

☞ „Реалисти“ су једна од мојих омиљених представа и процеса који су ми се до сада дешавали и заиста бих волела да поново играмо ту представу. Имали смо сјајан процес стварања са редитељем Срђаном Јанићијевићем и заиста ми је драго што сам први пут имала прилику да глумим на српском. Била сам нервозна на почетку, док сам радила са лектором, али сам све успела да савладам. Драго ми је што је СПОНА дала огромну, безрезервну подршку овој представи, која је заиста наишла на добар пријем код публике.

☞ Иако немате стални глумачки радни однос, стално сте ангажовани. Где можемо видети Ивану?

☞ Тренутно на репертоару имам три представе – „Фирма“ у Драмском позоришту, Скопље, „Ствари о којима не причамо“ у Македонском народном театру и „Едвард – руке маказе“ у Позоришту за децу и младе. Истовремено, очекујем премијеру два кратка и једног играног филма.

☞ Срећна сам када се ујутру пробудим и погледам се у огледало, јер знам да сам искрена према себи и свом избору.

Фото: Стефан Самандов

☞ Прошло је девет година од дебитантског филма „Деца сунца“. Није ли време за нови филм на македонском? Има ли шта на виду?

☞ Да, била сам на другој години академије када сам снимала тај филм и буквално сам „бачена у ватру“ без икаквог претходног знања о целом процесу који се зове филм. У овом периоду сам снимала два кратка филма која су још у фази монтаже, али бих волела да опет снимим играни филм на македонском језику.

☞ Где се Ивана најрадије види у будућности – у позоришту или на филму?

☞ Па, за сада у позоришту пливам сигурније, јер је моје искуство на сцени веће од оног пред камером, али не бих волела да бирам само један медиј. Волела бих да будем подједнако заступљена и у позоришту и на филму.

☞ Којих пет драмских улога бисте волели да одиграте?

☞ Има их, искрено, више од пет. Волела бих да ме нађу у правом тренутку и са искреном екипом. Не бих хтела да се одмах ставим у фиоку.

☞ Да ли сте икада зажалили што сте, због непредвидљивости овог занимања, изабрала глуму, а не нешто сигурније?

☞ Никад. Срећна сам када се ујутру пробудим и погледам се у огледало, јер знам да сам искрена према себи и свом избору. Осећам се привилеговано јер сам изабрала ову професију, која ми даје прилику да се суочим са самом собом, са свим својим страховима, слабостима, са својом мрачном или светлом страном. Позориште је жива ствар и дешава се само једном, у одређеном времену, између глумаца и публике која је одвојила време те вечери и сви размењују енергију и имају интеракцију која се никада неће поновити на исти начин.

У позоришту не можете да лажете себе, јер потпуно откривате своја осећања. За мене је то велика привилегија у свету у коме данас живимо.

☞ На шта сте највише поносни у досадашњој каријери?

☞ Поносна сам на то што се немилосрдно дајем када радим. Не знам другачије и никад ми није досадно док радим на лику. Поносна сам и на чињеницу да сам остала верна својој институцији и принципима.

Иван Бећковић

Нови задужбинарски подухвати
у Северној Македонији

Помоћ породицама

Не јењава брига и логистика -
четири породице збринуте

Настављамо бригу о заборављеном народу широм Северне Македоније. Велика помоћ обезбеђена је за четири породице, које смо почетком године обишли и упознали се са њиховим потребама.

Задовољни смо, пре свега, јер су породице добиле заиста оно што ће на дужи стазе унети мир и спокој у њихове домове, али и зато што смо опет направили корак напред када је реч и о обиму помоћи и генерално о нашем раду на подручју Северне Македоније. Вредност ове акције износи 40.682 евра.

Срби
за
Србе

Највећи пројекат у склопу ове акције окончан је у Скопљу, где је помоћна породица свештеника Марка Манојловића. Отац Марко већ неколико година живи у Скопљу са својом породицом, супругом Милком и ћеркама Екатерином (10), Христином (8) и Емилијом (4).

С обзиром на то да су живели у малој кући, у свега две просторије, било је потребно проширити кућу, тачније, доградити још неколико просторија. Пројекат је започет прошле године, када су урађени основни грађевински радови, на шта је утрошено 7.500 евра.

Радови су успешно настављени и окончани недавно и резултат је практично нова кућа, која сада има додатне две собе и ново купатило. Осим доградње поменутих просторија, обезбеђено је и опремање основним покућством. Купљене су две инвертер климе, два трокрилна ормана, два дечија кревета, три радна стола, три радне столице и ципеларник.

Наставак радова ове године износио је 10.777 евра, тако да је укупно утрошено 18.277 евра, како бисмо овој дивној породици омогућили додатни простор. Да је помоћ стигла у прави час, говори и податак да породица ускоро очекује рођење новог члана. Након освештавања дома и уз укрепујућу беседу оца Марка, којом нас је подсетио на значај заједништва и ктиторства и током које се срдечно захвалио за огромну помоћ која је обезбеђена за његову породицу, растајемо се задовољни због још једног успешно окончаног пројекта.

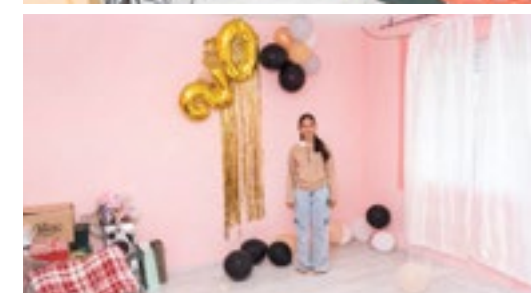
На самом ободу Скопља, у насељу Чучер-Сандево посетили смо породицу Јовице и Биљане Урдаревић, како бисмо документовали помоћ која је обезбеђена за њих. Кућа која је старија од свих укућана заједно, не пружа много безбедности, а ни светлу будућност за дечицу Еву (15), Петра (13) и Ангела (10).

Сходно доступним средствима, учињено је максимално што је било могуће, тако да смо успели да за 11.590 евра у потпуности реновирамо кров на кући и да довршимо изградњу купатила. Заменом крова заустављено је даље пропадање куће и отвара се могућност да породица даље настави са унутрашњим уређењем дома, кад буде у могућности, јер им је један важан проблем решен.

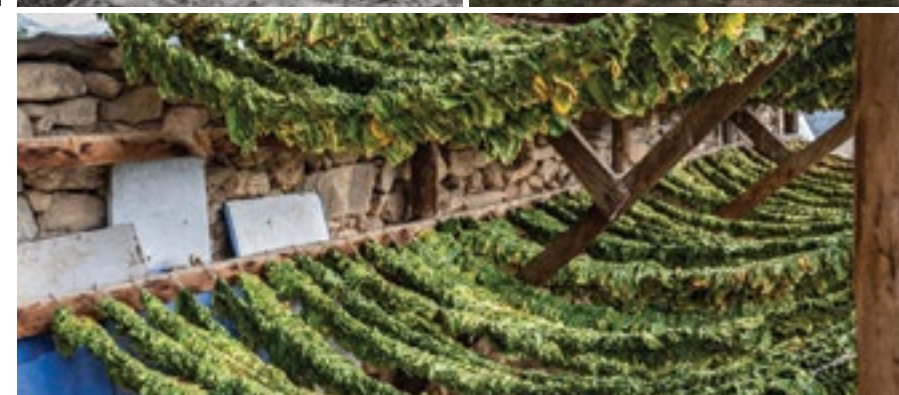
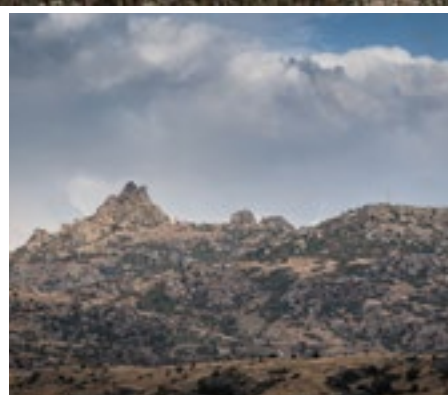

ПОЧЕТАК И КРАЈ РАДОВА

►► Преостале две породице, помогнуте су на подручју Куманова. За Бобана Стојановића и његову породицу из насеља Бабин Дол на периферији Куманова, коју поред њега чине још и супруга Маргица и деца Маја (20), Анђела (19) и близанци Стефанија и Стефан (15), стижу топлији дани. Наша организација довршила је постављање фасаде на другој половини куће, на којој није било фасаде, затим је уграђено пет ПВЦ прозора и постављен је ламинат у две дечије собе, где је до сада био бетон. Бобан Стојановић је иначе пореклом из Косовске Каменице. Вредност обезбеђених радова за породицу Стојановић износи 8.435 евра.

Ову по броју породица малу, али по обиму помоћи велику акцију, завршили смо у селу Четирце. Самохрани отац Игор Трајковић, живео је до сада са својом ћерком Викторијом (17), која је дете са посебним потребама, у лименој бараки која чак и није у њиховом власништву него у власништву Игоровог брата Новице. О Викторији се највише брину баба и деда, који такође живе са њима у тим нехуманим условима. Добра околност у овој ситуацији је то што Игор поседује половину плаца на ком је могла да се гради кућа. Узимајући у обзир све околности, дошли смо до договора са оцем Игором да им се обезбеди грађевински материјал, а да ће он сам са пријатељима и рођацима кренути у градњу куће. То је и учињено, тако да смо издвојили 9.880 евра за набавку неопходног материјала. Материјал је испоручен неколико недеља пре наше посете, тако да смо сада могли да се уверимо да је Игор озбиљно прионуо на посао и да кућа полако није из темеља. По његовим речима, очекује да буде под кровом пре зиме.

Наравно, и ова наша активност није могла да прође без свесрдне помоћи и учешћа браће из Културно-информативног центра СПОНА из Скопља, којима се захваљујемо на безрезервној подршци.

Нисмо рекли последњу реч када говоримо о реализацији акција у Северној Македонији за ову годину, па се надамо да ћемо моћи да представимо још неколико успешно окончаних пројеката пре истека календарске године.

Предраг Маринковић

Фото: Ђорђе Бојовић

Момир Корумовић (1883-1969)

АРХИТЕКТА НАШЕ ТРАДИЦИЈЕ

По оцени својих колега и савременика, Момир Корумовић најистакнутији је градитељ националног стила у међуратној архитектури Србије, једини који је успео да уравнотежи романтичарско обликовање фасаде и строге академске форме. Целокупни његов рад одише оригиналношћу и мотивима народне и српско-византијске традиције. Овај баштиник српског националног градитељства родио се 1. јануара 1883. у Глоговцу код Јагодине, у свештеничкој породици. Родно место и окружење, живо, провинцијално, народ надахнут српском историјом у чију се душу уткао петовековни оријентализам, оставили су дубок траг на младог Момира који ће га пратити кроз читав живот.

Окружен српским црквама и манастирима из средњег века, он брзо себе проналази међу њима, често ходећи Раваницом и дивећи се зидинама и градитељству Манасије. Баш ти мотиви, златног српског средњег века обликоваће његов професионални рад. Већ 1894. уписује гимназију у Јагодини а недуго затим прелази у Београд где наредне године постаје члан подмлатка „Соколског“ друштва, чији ће касније бити истакнути члан и за чије потребе ће изградити чак 24 соколска дома и вежбаонице широм градова Краљевине Југославије. 1902. уписује архитектонски одсек Техничког факултета у Београду, где већ на почетку школовања показује велики таленат у пројектовању, што уочава и професор Никола Несторовић. 1903. постаје оснивач и члан управе фудбалског клуба „Соко“, првог у Краљевини Србији. У почетку Момир строго прати академску форму и тада актуелни стил еклектичке архитектуре, али већ тада показује тежњу ка монументалности, а нешто касније и ка другим, не стриктно академским градитељским решењима.

1906. добија прву награду на такмичењу „Св. Сава“ за пројекат „Јавно купатило у граду“, а исте године је дипломирао и положио стручни испит. Након тога, у каснијим годинама одлази на усавршавање у Праг, Париз и Беч. Тада се већ виде контуре његовог будућег рада. Он ће постати родоначелник српског-византијског стила,

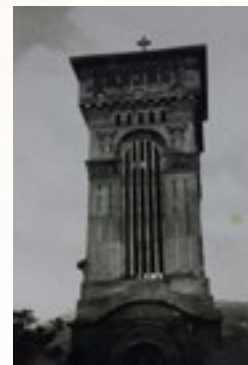
баш онда када модерна архитектура увелико потискује конзервативну и академску форму. Почине да ради као помоћник директора београдског грађевинског одељења, Димитрија Лека, а убрзо се пребацује у Министарство грађевина, то међутим прекида одслужење војног рока у Нишу, након ког се пребацује у архитектонско одељење Министарства грађевина, где ради са стручњацима попут Стојана Тителбаха и Јована Илкића. Такође, од 1910. он је уредник „Соколског гласника Душан Силни“ и председник грађевинско-уметничког одсека Савеза Сокола Краљевине Југославије.

Српски Гауди је подарио нашој материјалној културној баштини оригинална и монументална градитељска здања, од којих нека, нажалост, нису преживела страхоте рата док су нека због њихове националне симболике уништена од стране комунистичких власти. Данас, његова дела су јасно видљива где год је стварао. У нашој престоници постигао је нека од својих најзначајнијих градитељских достигнућа. То су: Зграда Поште код Железничке станице, Музеј ПТТ-а (Палата управе Поште), Сеизмолошки завод, зграда Старог ДИФ-а односно некадашњи Соколски дом, Црква св. Петке на Калемегдану, св. Лазара на Булбудару као и Црква Покрова Пресвете Богородице у Кајмакчаланској улици.

Он је највише пажње поклањао спољашњем декоративном изразу, често и на уштрб унутрашње функционалности простора. Спој оријенталног и српског средњовековног стила, додатно протканог византијским мотивима и европским романтизмом, била је основна одлика Корумовићевог националног градитељског стила. Декоративна орнаментика фасада која је једна од главних одлика Корумовићевог градитељства, често као да сама пише своју причу. Она је спој најдубљих народних традиција нашег народа, косовског веза, пиротског ћилима и моравске Србије, са јасним старосрбијанским духом, којим одише скоро свако његово здање. За време свог живота, због своје принципијелности српско-византијском стилу, није био довољно цењен и у великој мери је био маргинализован. Тек у скорије време његово дела поново бивају актуелна.

Није било архитекте који је толико и тако разноврсно градио широм српског и југословенског простора, од Охрида, Виса, па све до Цеља и Марибора. Аутор је чак 143 пројекта од којих је 83 реализовао, од чега највећи број заузимају цркве и соколски домови. У периоду од 1907-1947, током којег је радио у Министарству грађевина, непројектовао је преко 40 јавних и државних грађевина (министарства, поште, храмова, школа, конака и споменика). И не само то, Корумовић је као инжењеријски стручњак и официр српске Треће армије учесник у пет битака. Прошао је цео ратнички пут од Мердара и Подујева па све до Призрена и Куманова, добивши за своје војне заслуге златну медаљу за храброст „Милош Обилић“ и друга војна одликовања. У међувремену је поправљао путеве и војну инфраструктуру на Косову. Он је творац јединог предатног српског урбанистичког плана, и то града Призрена из 1924. као и спомен-чесме у знак сећања на пале ратнике у истом граду.

Дозапимо до два веома важна Корумовићева дела, која ће дати својеврстан печат његовом професионалном и националном раду. То су споменици на Зебрњаку и Мачковом камену које је урадио бесплатно, у част Отаџбини

Српски Гауди је подарио нашој материјалној културној баштини оригинална и монументална градитељска здања, од којих нека, нажалост, нису преживела страхоте рата док су нека због њихове националне симболике уништена од стране комунистичких власти.

За време свог живота, због своје принципијелности српско-византијском стилу, није био довољно цењен и у великој мери је био маргинализован. Тек у скорије време његово дела поново бивају актуелна.

и палим јунацима ратова 1912-1918. Споменик-обелиск на Зебрњаку, грађен од 1934-1937, висок 48,5 м, био је највиши споменик на простору Краљевине Југославије, пркосно стајајући и надгледајући Скопску Црну Гору, Пчињу и косовску котлину, на понос Корумовића и целог Српства. На велику жалост, одмах по окупацији, Бугари су овај велелепни споменик детонирали, а са њим заједно и кости српских јунака Кумановске битке. Ово је његов репрезентативни пројекат, на којем је остварио синтезу романтизма и експресионизма, ретко виђену у нашој земљи, а и шире.

Други његов препознатљив пројекат је спомен-обележје на Мачковом камену, грађено од 1926-1930, захваљујући којем је заслужио да га назовемо, по сензибилитету његовог рада, српски Гауди. Овде је спомен-обележје малих димензија, а масивног изгледа и материјалом који је за његову израду користио, успео да дочара величину и значај жртве хероја палих за Отаџбину. Са ова два дела као и претходним опусом, златним словима је уписао своје име у историју српске архитектуре. Поред већ набројаних градитељских успеха, томе се морају додати и следећи: Храмови Српске православне цркве у Прилепу, Љубљани, Цељу, Марибору, Крупњу, Јагодини, на острву Вису, Сушаку крај Ријеке, Пирг Светог Јована Владимира у Охриду поред Цркве св. Наума, Текија на Дунаву, соколски домови у Београду, Комбору, Бијељини, Обреновцу, Ужичу, Јајцу, Травнику, Куманову, Прокупљу и многим другим местима.

Током рата и после њега многи од ових објеката су нажалост срушени од стране окупатора или порушени од стране нових комунистичких власти. Данас више не постоје, као последица ратних дешавања, некадашња монументална зграда Поште код Железничке станице, споменик на Зебрњаку и црква св. Ђирила и Методија у Марибору. Док су после рата, за Корумовићевог живота, срушени Пирг Светог Јована Владимира у оквиру комплекса манастира св. Наум 1956. и црква на острву Вису 1964. поводом прославе Титовог доласка на острво, на чије место је стављен споменик са натписом „Туђе нећемо – своје не дамо“, чиме је Тито 1944. поручио да неће допустити предају словеначких и хрватских крајева Италији. Под старе дане Корумовић је слабије радио, али је урадио један вредан и обиман елаборат о обнови старих споменика Косова и Метохије, тог простора који га је цео његов век обузимао. Умро је 17. априла 1969. у Београду.

Корумовићева дела остала су да подсећају српски народ на његову баштину, традицију, славу прошлих времена, а данас више него икад сваки орнамент на његовим здањима подсећа на просторства Старе Србије, наше постојбине која поново тавори отуђена од своје матице. Спој тог сензибилитета и неоморавског стила који је Корумовић исконски гајио, допринео је оригиналности и богатству његових дела. Сам Корумовић је закључио:

„У соколском неимарству ми морамо бити своји...каже се да треба да будемо савремени, модерни...али у архитектури соколској и једног народа не може бити моде; у народносној архитектури и грађевинској делатности једне државе, може се применити само оно што је својствено духу народа који живи у тој држави...“.

Аутор: Милош Димић
Извор: Српски академски круг

Кабаре Небојше Курузовића

НЕКА ОСТАНЕ МЕЋУ НАМА

Надахнутим наступом, у Кинотеци Македоније, Небојша Курузовић је кроз свој Кабаре, пренео причу о савременом човеку који је заборавио праксу искрених и интимних пријатељских разговора који би требало да остану "међу нама". Ова тема је покренула емотивна запажања публике и остварила сјајну међусобну интеракцију.

Свима су се пробудила сећања на искрени разговор након којег схватите да сте много повезанији и интимнији. Са друге стране вам је, донекле, и жао што тај разговор није забележен како би остао за генерације које долазе. Кабаре чини управо то, искрени стихови песника Небојше Курузовића који чине монодраму, публику мотивишу и монодрама се претвара у дуодраму, публика постаје глумца и саговорника. Тако је било и 13. октобра у Скопљу.

Сваки гост који изађе на сцену могао је да бира између три теме - „Живот уживо“, „Градови које сам волео“ и „Имена која ми значе“. На сцени су и шешири који носе називе ових тема и из којих су, на крају разговора, гости извлачили песму коју им је изводио присутан бенд. ●

фото: Марко Шипка

Текст и вокал: Небојша Курузовић (самопроглашени песник)
Музика и аранжман: Милан савић (клавир)
Стефан Тешановић (гитара)